

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД „МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР
МІЖНАРОДНОГО ПАРТНЕРСТВА, ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА
НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ „ОСВІТОРІУМ”
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ”**

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

**II (ОБЛАСНОГО) ЕТАПУ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ
ГРИ „СОКІЛ” („ДЖУРА”) – 2019**

(частина II)

**м. Дніпро
2019 рік**

1

«Сокіл» («Джура») – це не просто гра, це постійна навчально-виховна робота протягом року, спільна робота учнів, педагогів, батьків, представників органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Частина II інформаційно-методичних матеріалів містить нормативно-правові документи щодо організації та проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») та роботи учасників обласних туристсько-краєзнавчих конкурсів 2017-2018 років.

Частина II збірника розрахована на методистів, виховників та керівників роїв, організаторів гри різних рівнів.

Відповідальні за випуск: Кривогуз С.А. – директор КЗ „МЦМПІНО
„Освіторіум” ДОР”;

Виборна Н.Д. – заступник директора;

Волошина О.О. – інструктор з туризму;

Рубель В.Л. – інструктор з туризму.

2

ЗМІСТ

3 1. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2018

року

№ 845 «Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання». 4

2. «Зродились ми великої години» (пісня-марш на слова Олесь Бабія). 14

3. Наказ УДЦТКУМ від 05 травня 2018 року № 51-А «Про затвердження Типових правил та умов організації проведення таборів під час шкільного, I (районного, міського, ОТГ), II (обласного, Київського міського) та III (Всеукраїнського) етапів Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). 15

4. Іван Сірко – славний лицар Чортомлицької Січі (конкурсна робота Сабаніної Л.М., керівника краєзнавчого гуртка КПНЗ «Нікопольський будинок дитячо-юнацької творчості»). 39

5. «Політ його був високим, а помисли й думки – ясні» (конкурсна робота Блажеевської Т.О., заступника директора з виховної роботи, завідувачої музеєм КЗ «Троїцька ЗШ I-III ст.» Павлоградського району). 44

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

від 17 жовтня 2018 р. № 845

Київ

Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання

Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру “Сокіл” (“Джура”), що додається.

2. Міністерству освіти і науки, Міністерству молоді та спорту, Міністерству оборони, Міністерству внутрішніх справ, Міністерству інформаційної політики, Міністерству культури, Міністерству соціальної політики, Українському інституту національної пам’яті, Адміністрації Державної прикордонної служби, Державній службі з надзвичайних ситуацій, Національній поліції, Національній гвардії, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям забезпечити проведення заходів, передбачених Положенням, затвердженим цією постановою.

3. Міністерству освіти і науки разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити та подати у тримісячний строк Кабінетові Міністрів України проект плану заходів з реалізації Положення, затвердженого цією постановою.

**Прем'єр-міністр
України**

В.ГРОЙСМАН

Інд. 73

4

ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету
Міністрів України від 17 жовтня 2018 р. No
845

**ПОЛОЖЕННЯ про Всеукраїнську дитячо-юнацьку
військово-патріотичну гру „Сокіл” („Джура”)**

Загальні питання

1. Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра „Сокіл” („Джура”) (далі - Гра) є системною формою національно-патріотичного виховання дітей та молоді, важливим засобом громадянської освіти, формування національно-патріотичної свідомості відповідно до ціннісних орієнтирів та індикаторів ефективності [Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки](#), затвердженої Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. No 580.

2. Гра проводиться з метою виховання громадян-патріотів, захисників державної незалежності та територіальної цілісності України як високоморальних особистостей, які плекають українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства.

3. Мета Гри реалізовується шляхом створення та розвитку національно-патріотичних осередків самовиховання дітей та молоді у закладах загальної середньої та позашкільної освіти, громадських об'єднаннях і молодіжних центрах у тісній співпраці з громадськістю, зокрема студентським та учнівським самоврядуванням.

4. Основні завдання Гри: 1) виховання дітей та молоді в дусі відданості принципам державної незалежності і соборності Україні та Українському народу через плекання національних військово-патріотичних історичних традицій та створення умов для дієвого плекання українських суспільно-державницьких цінностей: національної самосвідомості, ідентичності, самобутності, волі, соборності та гідності Українського народу; здобуття молоддю первинних загальновійськових і спеціальних компетентностей, у тому числі за окремими напрямками: “Джура- Оборонець”, “Джура-Десантник”, “Джура-Прикордонник”, “Джура-Гвардієць”, “Джура-Поліцейський” тощо, необхідних для відстоювання державної незалежності та територіальної цілісності України, захисту державного кордону, підтримання безпеки та правопорядку в країні;

2) організація змістовного дозвілля; запровадження найкращих практик та методик самовиховання як однієї з ключових форм самоврядування молоді;

3) активізація процесу формування та закріплення навичок активного

громадянства, основ самоврядування в учнівських та студентських колективах;

4) популяризація серед учнівської та студентської молоді здорового способу життя, активного відпочинку та життя в природі; розвиток навичок мандрівництва (туризму), орієнтування та таборування;

5

5) зміцнення міжрегіональних зв'язків та дружби дітей та молоді, навичок успішної взаємодії з однолітками з інших регіонів України, молоддю діаспори (закордонних українців);

6) заохочення дітей та молоді до вивчення історії боротьби за державну незалежність та територіальну цілісність України, формування шанобливого ставлення до жертв комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні через дослідження архівів тощо;

7) забезпечення прозорості та створення позитивного іміджу процесу національно-патріотичного виховання в осередках самовиховання дітей та молоді Гри через інформування про їх діяльність в засобах масової інформації та в Інтернеті, через освітні веб-сайти та на сторінках у соціальних мережах;

8) сприяння поширенню застосування дітьми та молоддю української мови, проводячи нею всі заходи включно з міжособистісним спілкуванням учасників у межах Гри.

5. Кодекс лицарської честі учасника Гри: 1) підготовлений і безкорисливий; 2) чесний; 3) дисциплінований; 4) активний і підприємливий; 5) відважний; 6) витривалий; 7) врівноважений; 8) точний; 9) здоровий; 10) обережний.

6. Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді здійснюється на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, успадкованих, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських січових стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху в Україні, мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні 2004, 2013-2014 років, учасників антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил в Донецькій та

Луганській областях, із активним залученням до цього процесу громадянського суспільства.

Виховний метод Гри 7. Виховний метод Гри

втілюється через: 1) самоосвітній просвітницький курс - самовиховання в малих групах - роях згідно із системою ступенів, яка затверджується Головним штабом Гри (далі - Головний штаб) (планом особистісного розвитку для кожної вікової групи, який включає основні елементи національно-патріотичного виховання), зростання особистості, яке передбачає допомогу кожному учаснику Гри в його усвідомленій та активній участі у власному розвитку;

2) самоврядування в первинних осередках Гри - куренях (дружинах, заставах, чотах) - за методикою пластової (скаутської) гурткової системи, тобто через взаємодію роїв у рамках куреня, під керівництвом ради роєвих та опікою виховника: розподіляючи відповідальність між собою, учасники Гри ухвалюють рішення, організовують, здійснюють та оцінюють свою діяльність;

3) участь в освітніх наметових таборуваннях, які проводяться щороку на чотирьох рівнях (на рівні первинних осередків - куренів (у закладах освіти), на районному (міському, об'єднаної територіальної громади, обласному та всеукраїнському рівні);

6

4) участь у національних та місцевих змаганнях і заходах національно-патріотичного, військово-патріотичного або громадянського характеру, які проводять заклади освіти, громадські об'єднання, інші організації, установи; масових заходах у рамках Гри (збори, злети, фестивалі, семінари, акції, експедиції, конкурси тощо).

8. Гра проводиться згідно з рекомендаціями, які розробляються та затверджуються Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді (далі - Український державний центр туризму) за погодженням з Головним штабом.

Учасники та організаційна структура Гри 9. Учасниками Гри є

учні закладів загальної середньої та позашкільної освіти (далі - заклади освіти), члени громадських об'єднань, учасники молодіжних центрів, об'єднані на добровільних

засадах у самовиховних малих групах - роях (гуртках):

1) „молоді козаки” - 3-8 однолітків 15-17 років; 2) „джури” - 3-8 однолітків 11-14 років; 3) „новаки” („козачата”) - до 12 однолітків 6-10 років. Рої одного закладу освіти об’єднуються у первинні осередки Гри - курені. Курінь може складатися з одного або двох роїв молодих козаків, 3-5 роїв джур і у разі потреби/можливості - двох або трьох роїв новаків. Курінь є базовою організаційною одиницею Гри. Курені можуть складатися з різновікових роїв. У закладі освіти найперше створюється один курінь, а після успішної апробації його діяльності створюються додаткові курені.

Рої (курені) Гри, створені на базі молодіжних центрів і громадських об’єднань (за згодою), діють у порядку, передбаченому для закладів освіти.

10. У Грі беруть участь особи старші 18 років у статусі виховників та інструкторів з числа педагогічних працівників, студентів та громадських активістів, які залучаються до виховної роботи з дітьми та молоддю.

У закладах освіти виховну опіку над кожним куренем Гри здійснює виховник (педагогічний працівник чи волонтер), який призначений наказом керівника закладу освіти та забезпечує зв’язок куреня з Головним штабом. Перед призначенням виховник повинен успішно пройти відповідний вишкіл згідно з програмою, затвердженою Головним штабом. Вишколи виховників здійснюються за попереднім погодженням з Головним штабом.

Для допомоги виховнику, за вибором учнів, адміністрація закладу освіти може призначати також опікуна куреня - відому заслужену особу, представника громадського об’єднання, який надав відповідну письмову згоду Головному штабу або, за його дорученням, обласному штабу.

11. Послідовність створення куреня Гри у закладі освіти: перший крок - підбір адміністрацією закладу освіти у взаємодії з громадськими об’єднаннями (за згодою), діяльність яких спрямована на національно-патріотичне виховання дітей та молоді, відповідної кандидатури виховника (за рекомендацією Головного штабу) та вишкіл кандидата за програмою і під контролем Головного штабу;

другий крок - створення виховником першого рою з числа молодих козаків, які планують продовжити навчання в цьому закладі освіти, і кількомісячна, максимум однорічна, підготовка його за програмою, затвердженою Головним штабом;

третій крок - розгортання рою молодих козаків у повноцінний курінь через створення трьох або чотирьох роїв джур, в яких молоді козаки виконують функцію ройових та їх заступників, а також обрання старшини новоствореного куреня з числа молодих козаків; започаткування виховником щотижневого вишколу ройових;

четвертий крок - вибори в роях джур ройових і їх заступників з числа джур цих роїв; створення ради ройових куреня, вишкіл нових ройових, який проводять молоді козаки; виділення з кожного рою джур, молодих козаків по дві особи для створення та ведення роїв новаків.

12. Прийом до рою здійснюється на раді рою на добровільних засадах за письмовою згодою батьків (для учасників 6-17 років) після засвоєння кандидатом самоосвітнього просвітницького курсу. Прийом нового рою до куреня здійснюється радою ройових.

13. Основою організації Гри є добровільне об'єднання учасників у рої, а роїв - у курені, в яких забезпечується реалізація принципу самоврядування.

14. Кожен рій куреня обирає собі назву за тематикою історичної героїки борців за незалежність України (наприклад, "Святославичі", "Січовики", "Тайдамаки", "Чорні запорожці", "Холодноярці", "Карпатські січовики", "Повстанці", "Кіборги", "Добробати", "Гарпунівці", "Кульчицькі", "Айдарівці", "Азовці" тощо). Назву гуртка/рою затверджує рада ройових куреня.

Назви і склад роїв молодих козаків, які створюються у закладах освіти, де відсутні курені Гри, а також курені, створені на базі роїв молодих козаків, реєструються Головним штабом або, за його дорученням, обласним штабом Гри, але відповідно до героїки боротьби за державну незалежність України.

15. Кожен курінь Гри обирає собі назву за іменем покровителя (патрона) - історичної постаті місцевого або загальнонаціонального значення, яка відзначилася вагомим внеском у боротьбу за державність України в період від часів княжої доби до Революції Гідності та під час захисту України від збройної агресії Російської Федерації в антитерористичній операції, операції Об'єднаних сил в Донецькій та Луганській областях (наприклад, "Курінь імені Євгена Подолянчука").

Присвоєння імені куреню затверджується Головним штабом або, за його дорученням, обласним штабом. У разі коли курінь створюється на кадровій основі одного з громадських об'єднань (за згодою), то він може отримувати і відповідну

назву (наприклад, “Козацька застава імені Івана Сірка”, “Пластовий курінь імені Романа Шухевича” чи “Сумівська дружина імені Святослава Хороброго”).

Особливо дієві та успішні курені можуть отримати у своїх назвах додатково порядковий номер (число) куреня у реєстрі куренів Гри (наприклад, “Курінь число 3015 імені Михайла Сороки”), який веде Український державний центр туризму. Вимоги до порядку формування реєстру куренів Гри та отримання в ньому порядкових номерів затверджує Головний штаб.

16. Кожен рій веде свою Книгу звияг (щоденник), яка складається з двох частин: “Спадок” та “Здобуток”. У “Спадок” збираються (у тому числі усні та архівні) свідчення про боротьбу за державну незалежність України в районі (місті, селі), а в “Здобутки” вписуються свої перемоги, досягнення, імена козачат, джур куреня тощо.

17. Кожен курінь веде свою сторінку (блог) в Інтернеті та викладає світлини і відеоматеріали, пов’язані з його діяльністю.

8

18. Підсумком діяльності куреня (рою) протягом навчального року є його презентація та наметове таборування, які організовує рада ройових. Наметове таборування може проводитися як участь у таборі військово-патріотичного або національно-патріотичного спрямування, організованому однією чи кількома громадськими об’єднаннями (за згодою).

Організатори Гри та їх повноваження 19. Організатором Гри є МОН, яке здійснює загальне керівництво Грою. 20. Співорганізаторами Гри є Мінмолодьспорт, Міноборони, МВС, МІП, Мінкультури, Мінсоцполітики, Український інститут національної пам’яті, Адміністрація Держприкордонслужби, ДСНС, Національна поліція, Національна гвардія, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

21. Мінмолодьспорт здійснює підготовку громадських активістів (організаторів, вихователів, волонтерів) для організації виховної роботи в Грі, забезпечує їх участь у відповідних масових заходах.

22. Міноборони та Національна гвардія надають організаційну підтримку проведенню етапів Гри та залучають до їх підготовки та проведення військові частини і полігони, заклади вищої військової освіти, у тому числі військові навчальні

підрозділи закладів вищої освіти.

23. Національна поліція забезпечує супровід організованих груп дітей-учасників під час їх перевезення автомобільним транспортом, безпеку та порядок під час таборування і проведення масових заходів у межах Гри.

24. Мінкультури сприяє в організації та проведенні культурно-мистецьких, екскурсійних заходів, творчих зустрічей і вечорів з видатними діячами культури та мистецтва України.

25. Мінсоцполітики сприяє впровадженню Гри у практику діяльності оздоровчих закладів, проводить в них організаційно-методичну роботу з організації тематичних оздоровчих чи відпочинкових змін, сприяє виданню навчально-методичної літератури.

26. Український інститут національної пам'яті надає інформаційне та консультативно-методичне сприяння організації Гри.

27. Адміністрація Держприкордонслужби надає організаційну підтримку проведенню етапів Гри.

28. ДСНС забезпечує організаційну підтримку проведенню навчання учасників Гри щодо дій у надзвичайних ситуаціях.

29. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації забезпечують створення та діяльність при місцевих держадміністраціях штабів Гри, організацію та проведення підсумкових наметових таборувань Гри на місцях, підготовку педагогічних працівників і громадських активістів через відповідні заходи (вишколи, семінари, тренінги тощо) у рамках місцевих програм національно-патріотичного виховання та інших виховних програм; здійснюють матеріально-технічне забезпечення діяльності гуртків Гри та їх участі у всеукраїнських і міжнародних заходах національно-патріотичного виховання через місцеві програми національно-патріотичного виховання та інші виховні програми; забезпечують розвиток напрямку “Джура-Прикордонник” у прикордонних районах та інших напрямів Гри.

30. До організації та проведення заходів у межах Гри у разі потреби долучаються інші центральні органи виконавчої влади.

31. Безпосереднє керівництво Грою здійснює постійно діючий Головний штаб, який утворюється при МОН. Головний штаб формується із працівників МОН, співорганізаторів Гри та Українського державного центру туризму, представників громадських об'єднань (за згодою) та діє на громадських засадах.

Склад Головного штабу та регламент його роботи затверджуються наказом МОН. У складі Головного штабу не менше половини від загальної кількості його членів повинні становити представники громадських об'єднань (за згодою), які протягом останніх двох років брали участь в організації та проведенні Гри.

32. Методичне та організаційне забезпечення проведення Гри здійснює Український державний центр туризму за погодженням з Головним штабом.

33. Для розвитку Гри та забезпечення участі в ній членів громадських об'єднань головами відповідних місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, головами об'єднаних територіальних громад створюються обласні, районні, міські (об'єднані територіальні громади) штаби Гри відповідно до рекомендацій Головного штабу.

У складі штабів Гри не менше половини від загальної кількості його членів повинні становити представники громадських об'єднань (за згодою).

34. З метою набуття учасниками Гри додаткової компетенції для їх самореалізації у певних суспільно-державних сферах на базі цього Положення співорганізаторами Гри розробляються рекомендації з організації та проведення додаткових різновидів Гри за окремими напрямками: (наприклад, “Джура- Оборонець”, “Джура-Десантник”, “Джура-Прикордонник”, “Джура-Гвардієць”, “Джура-Поліцейський” тощо), які погоджуються з Головним штабом і затверджуються МОН та співорганізатором Гри, який є розробником рекомендацій.

Рекомендації з організації та проведення додаткових різновидів Гри за окремими напрямками: “Джура-Десантник” та “Джура-Прикордонник” погоджуються з Головним штабом і затверджуються МОН, Мінмолодьспортом та співорганізатором Гри, який є розробником рекомендацій.

35. Особи, які залучаються до організації та проведення заходів Гри, повинні спілкуватися державною мовою без обмежень кількості перекладів на інші мови у публічному просторі, мати активну дієву позицію у питаннях захисту державної незалежності та територіальної цілісності України, виявляти шанобливе ставлення до

пам'яті про борців за незалежність України та жертв комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні, бути натхненниками дієвого плекання українських суспільно-державницьких цінностей: національної самосвідомості, ідентичності, самобутності, волі, соборності та гідності Українського народу.

Організатори Гри можуть розробляти та затверджувати додаткові вимоги щодо компетенцій осіб, які залучаються до проведення та організації заходу, виходячи з мети та завдань Гри.

Порядок і строки проведення підсумкових наметових таборуваль 36.

Організацією та проведенням підсумкових наметових таборуваль Гри на місцях керують відповідні місцеві держадміністрації та органи місцевого самоврядування у тісній взаємодії з відповідними штабами Гри та

10

координаційними радами з питань національно-патріотичного виховання при місцевих держадміністраціях, утвореними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. [№ 999](#) “Про затвердження Типового положення про координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання при місцевій державній адміністрації” (Офіційний вісник України, 2017 р., № 2, ст. 39).

37. Підсумкові наметові таборуваль Гри проводяться поетапно: початковий етап - навчально-тренувальний похід первинних осередків (курень) з не менш як однією ночівлею у польових умовах - у квітні - травні;

I етап - районний (міський, об'єднана територіальна громада) - у травні; II етап - обласний - у травні - червні; III етап - фінальний (Всеукраїнський) - у липні - серпні.

38. Для проведення у закладі освіти, в об'єднаній територіальній громаді, районі, місті, області початкового, I (районного, міського, об'єднаної територіальної громади) та II (обласного) етапів Гри штабами відповідного рівня створюються організаційні комітети, визначаються установи чи організації, на які покладається відповідальність за організацію та проведення відповідного етапу Гри. I (районний, міський, об'єднаної територіальної громади), II (обласний) та III (Всеукраїнський) етапи Гри проводяться у формі підсумкових наметових таборуваль учасників Гри.

До складу організаційних комітетів входять представники відповідного штабу, працівники місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, яким надано повноваження у сфері освіти, фізичної культури та спорту, центрів туризму та краєзнавства, а також працівники систем Міноборони, Мінкультури, Мінсоцполітики, Національної поліції, Національної гвардії, Адміністрації Держприкордонслужби, ДСНС.

До організації та проведення підсумкових наметових таборувальних учасників Гри долучаються представники громадських об'єднань національно-патріотичного спрямування та учасники антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил) (за згодою), які володіють первинними загальновійськовими і спеціальними компетентностями у рамках допризовної підготовки молоді.

Рішення штабів щодо формування організаційного комітету затверджуються наказами (розпорядженнями) відповідних місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування чи об'єднаної територіальної громади.

39. Організацію та проведення III (Всеукраїнського) етапу Гри забезпечує Український державний центр туризму.

Для проведення III (Всеукраїнського) етапу Гри створюється Організаційний комітет, склад якого затверджується наказом МОН.

До складу Організаційного комітету входять представники Головного штабу, працівники МОН та державних установ, співорганізаторів Гри, а також Українського державного центру туризму.

40. Обов'язковим елементом підсумкових наметових таборувальних є щонайменше дві ночівлі підряд учасників Гри в польових умовах, щоденне виконання Державного гімну України на ранкових шикуваннях та маршу на слова Олеса Бабія "Зродились ми великої години" - на вечірніх шикуваннях.

41. Тривалість таборування визначається відповідним організаційним комітетом з урахуванням віку учасників.

42. Підсумкові наметові таборування куренів у закладах освіти проводяться щороку як підсумок самовиховної діяльності куренів протягом навчального року та включають спільне таборування всіх роїв куреня в польових умовах. Для первинних

осередків (куренив) перевага повинна надаватися таборуванням куренив в інших регіонах України з метою міжрегіонального культурного обміну.

У I етапі Гри беруть участь рої, які визначаються за результатами підсумкового наметового таборування куренив, - кращий рій куреня або збірний рій куреня, а також збірні рої закладів освіти, в яких не створені курені.

У II і III етапах Гри беруть участь рої-переможці/рої-призери попередніх відповідно I та II етапів гри.

43. Строки, місце проведення, оголошення результатів I етапу наметового таборування Гри, а також інші умови, передбачені цим Положенням, визначаються рішеннями місцевих держадміністрацій або органів місцевого самоврядування.

44. Строки та місце проведення II етапу наметового таборування Гри, а також інші умови, передбачені цим Положенням, визначаються розпорядженнями місцевих держадміністрацій Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя.

45. Строки та місце проведення III етапу наметового таборування Гри визначаються Головним штабом і затверджуються наказом МОН за узгодженням з Мінмолодьспортом та повідомляються центральним органам виконавчої влади, місцевим держадміністраціям Автономної Республіки Крим, областям, м. Києву та Севастополю не пізніше ніж за три місяці до його початку.

46. Для забезпечення виконання програми наметового таборування I-III етапів Гри відповідні організаційні комітети формують таборову старшину.

До складу таборової старшини входять педагогічні працівники закладів освіти, представники військових частин, закладів військової освіти та громадських об'єднань (за згодою).

Персональний склад таборової старшини затверджується наказом установи чи організації, на яку покладається відповідальність за організацію та проведення відповідного етапу таборування, за погодженням з відповідним штабом Гри.

47. Для забезпечення об'єктивності оцінювання досягнень учасників під час проведення конкурсів та змагань, визначення переможців відповідного етапу наметового таборування Гри організаційні комітети формують суддівські колегії.

Суддівська колегія кожного етапу наметового таборування Гри формується з числа організаторів і співорганізаторів Гри, представників місцевих держадміністрацій та органів місцевого самоврядування, педагогічних працівників

закладів освіти та представників громадських об'єднань (за згодою).

До складу суддівських колегій не допускаються представники закладів освіти та організацій, рої яких беруть участь у конкурсах і змаганнях відповідного етапу.

Персональний склад суддівських колегій затверджується наказом установи чи організації, на яку покладається відповідальність за організацію та проведення відповідного етапу таборування, за погодженням з відповідним штабом Гри.

Суддівська колегія створюється окремо для кожної вікової групи. 48. Строки, місце та порядок проведення підсумкових наметових таборувань з додаткових різновидів Гри за окремими напрямками визначаються відповідними організаційними комітетами, які затверджуються наказами (розпорядженнями) відповідних місцевих держадміністрацій.

12

49. У ході проведення Гри обробка персональних даних учасників здійснюється з урахуванням вимог [Закону України](#) “Про захист персональних даних”.

Програма наметового таборування 50. Наметове таборування є підсумковою формою у процесі навчання, виховання та розвитку учасників Гри протягом року, обов'язковою формою проведення відповідного етапу Гри.

51. Участь у наметовому таборуванні зараховується персонально кожному його учаснику як проходження навчально-польових зборів за навчальним предметом “Захист Вітчизни”.

52. Програма підсумкового наметового таборування може включати такі елементи: індивідуальна та групова робота під керівництвом виховників; навчально-польові збори; теренові ігри, теренові змагання та квести; туристсько-краєзнавчі експедиції, походи; самостійна робота учасників табору; доброчинні акції; зустрічі та тематичні лекції з видатними особистостями, учасниками національно-визвольних змагань, Революції Гідності, антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил; заходи мистецького спрямування; конкурси, вікторини, естафети; дискусії; майстер-класи; тренінги; перегляди та обговорення тематичних фільмів; відвідування музеїв тощо.

53. Під час таборування проводяться конкурси та змагання, умови яких

розробляються відповідно до рекомендацій Головного штабу на поточний рік та затверджуються наказом установи чи організації, на яку покладається відповідальність за організацію та проведення відповідного етапу таборування.

Фінансування Гри 54. Фінансування та матеріально-технічне забезпечення проведення Гри здійснюються в межах коштів, передбачених у місцевих бюджетах, зокрема в програмах національно-патріотичного виховання, та за рахунок коштів, не заборонених законодавством.

Витрати на організацію та проведення III етапу Гри здійснюються в межах відповідних асигнувань, передбачених Державним бюджетом України на відповідний рік, а також коштів, не заборонених законодавством.

**«Зродились ми великої години»
(пісня-марш на слова О. Бабія)**

Зродились ми великої години, З
пожеж війни і з полум'я вогнів,
Плекав нас біль по втраті України,
Кормив нас гнів і злість на ворогів.

І ось ідем у бою життєвому Міцні,
тверді, незломні мов граніт, Бо плач
не дав свободи ще нікому, А хто
борець, той здобуває світ.

Не хочемо ні слави, ні заплати.
Заплатою нам радість боротьби!
Солодше нам у бою умирати, Ніж в
путах жити, мов німі раби.

Не сміє брат на брата йти у бій! Під
синьо-жовтим прапором свободи
З'єднаєм весь великий нарід свій.
Доволі нам руїни і незгоди:

Велику правду для усіх єдину, Наш
гордий клич народові несе: Вітчизні
будь ти вірний до загину, Нам
Україна вище понад все!

Веде нас в бій борців упавших слава.
Для нас закон найвищий то наказ:
«Соборна Українська держава Міцна й
одна від Сяну по Кавказ»

14

Автор музики невідомий, слова написав
Олесь Бабій у 1929 р. в Парижі

24 серпня 2018 року адаптований до
сучасних українських умов варіант пісні став
маршем українського війська на параді до дня
Незалежності України. Також тут вперше було
офіційно використано вітання «Слава Україні!» —
«Героям Слава!».

Ініціаторами створення для українського
війська стрийової пісні на основі тексту Олесь
Бабія стали українські музиканти Олег Скрипка
(лідер гурту «Воплі Відоплясова») та Іван Леньо
(Kozak System). Зробили вони це разом з іншими
українськими виконавцями- патріотами — Сашком
Положинським («Тартак»), Фомою («Мандри»),
Тарасом Компаніченком («Хорея Козацька»),
Фаготом («Танок на майдані Конго») і Тарасом
Чубаєм («Плач Єремії»)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ЦЕНТР ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Н А К А З

«05» травня 2018 р. No 51-А

м. Київ

Про затвердження Типових правил та умов організації проведення таборуваль під час шкільного, I (районного, міського, ОТГ), II (обласного, Київського міського) та III (Всеукраїнського) етапів Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 18.09.2017 No 1278 «про проведення у 2017/2018 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)) та необхідністю виконання Плану організаційних заходів з підготовки та проведення у 2017/2018 навчальному році зазначеної гри

Н А К А З У Ю:

1. Затвердити Типові правила та умови організації проведення таборуваль під час шкільного, I (районного, міського, ОТГ), II (обласного, Київського міського) та III (Всеукраїнського) етапів Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), що додаються.

2. Контроль за виконання наказу покласти на заступника директора з виховної роботи Бондарчука Д. О.

Директор

15

**Додаток до наказу
Центру від 05.05.2018
№ 51-А**

**Типові правила та умови організації проведення таборуваль під час
шкільного, I (районного, міського, ОТГ), II (обласного, Київського міського)
та III (Всеукраїнського) етапів Всеукраїнської дитячо- юнацької
військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)**

1. Загальні положення Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») (далі – Гра «Джура») є системною формою позакласної роботи з військово- патріотичного та морально-етичного виховання учнівської молоді, спортивно- оздоровчої роботи, прогресивною формою учнівського самоврядування, важливим засобом формування національно-патріотичної свідомості відповідно до ціннісних орієнтирів, зазначених у Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580.

Важливою складовою гри «Джура» є організація наметових таборуваль на шкільному, I (районному, міському, ОТГ), II (обласному, Київському міському) та III (Всеукраїнському) етапах Гри «Джура» (далі – таборування фінальних етапів).

Базова самовиховна одиниця добровільного самоврядного об'єднання учасників гри на засадах козацької самоорганізації – це рій (в середньому 8 осіб). Базова структурна одиниця організації гри в навчальному закладі – це осередок (курінь), який включає кілька роїв.

На шкільному етапі таборує разом весь курінь. На районний етап осередок гри виставляє кращий рій, або збірний рій з кращих членів куреня. На обласний етап їдуть переможці районних етапів, на всеукраїнський – переможці обласних.

Рої беруть участь у таборуваннях фінальних етапів відповідно до розпорядчих документів закладів освіти, районних, обласних (міських) департаментів (управлінь) освітою, Міністерства освіти і науки України (далі – організатори) і Умов відповідного фінального етапу (п. 5.6. Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»).

Таборування фінальних етапів гри дають можливість оцінити якісну підготовку учасників за програмою гри, яку вони отримали протягом поточного навчального року у своєму закладі освіти. Таборування поєднує військово-патріотичне виховання, фізкультурно-спортивну, туристично-краєзнавчу та культурно-просвітницьку роботу і сприяє досягненню виховного ідеалу гри – формування козацько-лицарського типу сучасної молоді людини.

2. Мета та завдання Метою таборування фінальних етапів є підведення підсумків річної програми гри шляхом організації змагань та вишколу з основних напрямків підготовки, створення середовища самовиховання та самоврядування молоді у формі табору.

Завдання фінальних етапів:

16

1) виховання дітей та молоді в дусі відданості Україні та українському народу через плекання національних військово-патріотичних традицій та моральних цінностей; здобуття молоддю практичних знань та формування індивідуальних здібностей з військової підготовки; 2) запровадження найкращих практик та методик самовиховання як однієї із

ключових форм самоврядування учнівської молоді; 3) активізація процесу

формування та закріплення навичок активного громадянства, основ самоврядування в дитячих та молодіжних колективах; 4) зміцнення міжрегіональних зв'язків та дружби дітей і молоді, навичок

успішної взаємодії з однолітками з інших регіонів України; 5) організація змістовного дозвілля; популяризація серед учнівської молоді здорового способу життя, активного відпочинку та життя в природі; розвиток навичок мандрівництва (туризму), орієнтування та таборування. Наметове таборування є підсумковою формою у процесі навчання, виховання та розвитку учасників Гри протягом року, обов'язковою формою проведення відповідного етапу Гри.

3. Терміни і місце проведення Терміни проведення та тривалість таборувань фінальних етапів Гри визначаються наказом Міністерства освіти і науки України про проведення Гри «Джура» у поточному навчальному році, а дата і місце проведення – організаторами відповідно до Умов та Програми.

4. Керівництво Безпосереднє керівництво Грою здійснює Головний штаб, який формується із представників Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, інших органів центральної влади, громадських організацій.

Для розвитку Гри та забезпечення участі у ній громадських організацій головами відповідних місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, головами об'єднаних територіальних громад створюються обласні, районні, міські, штаби об'єднаних територіальних громад Гри, які у своїй діяльності співпрацюють з Координаційними радами з питань національно-патріотичного виховання при місцевих держадміністраціях.

Для проведення у закладі освіти, об'єднаній територіальній громаді, районі, місті, області шкільного, I (районного, міського) та II (обласного) етапів Гри штабами відповідного рівня створюються організаційні комітети, визначаються установи чи організації, на які покладається відповідальність за організацію та проведення відповідного етапу Гри.

До складу організаційних комітетів входять представники відповідного штабу, посадові особи органів місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, яким надано повноваження у сфері освіти, фізичної культури та

спорту, центрів туризму та краєзнавства, а також працівники систем Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства культури України, Міністерства соціальної політики України та інших центральних органів виконавчої влади в межах їх повноважень, а також громадські організації національно-патріотичного спрямування і учасники АТО.

17

Рішення штабів щодо формування організаційного комітету затверджуються наказами (розпорядженнями) відповідних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Безпосередня організація та проведенням таборувальних фінальних етапів покладається на структурні підрозділи, організації та заклади освіти, які визначені організаторами.

Організація та проведення таборування III (Всеукраїнського) етапу Гри покладається на Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді (далі – УДЦТКУМ).

Безпосередні виконавці проведення фінальних етапів у співпраці з Координаційними радами з питань національно-патріотичного виховання при місцевих держадміністраціях та громадськими організаціями затверджують Програму, Умови проведення таборування, Суддівську колегію (далі – СК), формують Таборову старшину (далі – ТС), формують та затверджують склад виховників для забезпечення таборування.

5. Учасники 1. До участі у таборуваннях шкільного, I (районного, міського, ОТГ) етапу допускаються рої від осередків гри (куренів), які сформовані в закладах загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти. До участі у таборуваннях II (обласного, Київського міського) етапу допускаються рої-переможці або рої-призери I етапу. До участі у таборуванні III (Всеукраїнського) етапу допускаються рої-переможці або рої-призери II етапу Гри «Джура».

Інші учасники (в т.ч. закордонні) можуть подати заявки і бути допущеними до участі у фінальних етапах гри (поза конкурсом) за рішенням організаторів.

2. Склад рою – 8 осіб (не менше 2-х осіб протилежної статі). Кожен рій обирає ройового, який є лідером, командиром рою під час таборування, представляє його на змаганнях, конкурсах, заняттях тощо.

3. Керівники рою (керівник та заступник керівника) – педагоги, які супроводжують на фінальний етап – призначаються наказом закладів освіти, районних, обласних (міських) департаментів (управлінь) освітою.

На керівників рою покладається відповідальність за збереження життя та здоров'я учасників гри в дорозі та під час проведення таборування.

Обов'язки керівників рою: супроводжувати учасників рою до місця проведення фінального етапу і у зворотному напрямку;

сприяти організаторам гри у забезпеченні виконання Програми таборування, зокрема виховникам у проведенні виховної роботи;

забезпечити своєчасне прибуття учасників рою до місць проведення змагань і виховних заходів;

бути присутнім на нарадах суддівської колегії, якщо вони проводяться спільно з представниками роїв;

дотримуватися Положення гри, цих правил та умов проведення. 4. Учасники фінального етапу гри «Джура» мають право: на якісний вишкільно-виховний процес таборування з боку організаторів фінального етапу, повагу до їхньої честі та гідності;

брати участь у всіх елементах програми, які підготовлені організаторами;

18

пропонувати через ройового та чотового свої пропозиції щодо вдосконалення окремих точок програми таборування;

висловлювати свою думку та мати право голосу на збірках рою та чоти; у разі виявлення несправедливості в оцінюванні на змаганнях чи інших порушеннях морально-етичних засад та ідейних засад гри звертатись через чотового до головного судді для виправлення ситуації на краще.

5. Учасники фінального етапу гри «Джура» зобов'язані: добровільно дотримуватись Положення про гру, цих правил та умов та інших нормативних документів, що регулюють проведення таборування;

дотримуватись ідейних засад гри, виражених в кодексі козацько-лицарської

честі, зокрема ставитись до інших учасників гри як до своїх побратимів. Дотримуватись загальних морально-етичних засад вихованих людей, зокрема не говорити нецензурною лексикою;

спілкуватись українською мовою з іншими учасниками гри; дотримуватись внутрішньотаборової субординації, зокрема підпорядковуватись ройовому, чотовому та іншим провідникам в рамках гри;

сумлінно та якісно виконувати свої щоденні обов'язки, накази та завдання особисто чи в складі рою, чоти. Звітувати про виконанні доручення, накази провіднику, який їх віддав;

під час перебування на фінальному етапі гри «Джура» дбати за безпеку та збереження здоров'я та життя всіх присутніх згідно інструкції та техніки безпеки поведіння під час проведення таборування і участі в змагальних етапах;

дбати за майно та спорядження, яким вони користуються під час таборування;

дотримуватись засад здорового способу життя, зокрема не вживати наркотичних речовин, алкоголю, не палити тютюну;

плекати екологічну культуру, зокрема зберігати чистоту в наметах та на території, не смітити, прибирати, де виявлено сміття на терені таборування, не нищити природу;

в разі виявлення захворювання чи травми негайно зголоситись за медичною допомогою;

всі знайдені речі передавати старшині табору через чотового; не покидати території гри без узгодження цього зі своїм чотовим керівником рою.

в разі виявлення порушення Положення гри, цих правил та умов кимось із організаторів чи учасників гри доповісти про це своєму чотовому через ройового, щоб він поінформував старшину табору з метою реагування і виправлення.

За порушення Положення гри, цих правил та умов старшина табору може застосовувати систему попереджень, доган і виключення з табору.

6. Порядок організації роботи таборової старшини, суддівської колегії та виховників під час таборування фінальних етапів

Таборова старшина, суддівська колегія, виховники, керівники та заступники керівників роїв несуть відповідальність за безпеку та здоров'я довірених їм учасників, за повне та якісне виконання Програми таборування.

19

Для забезпечення виконання програми таборування фінальних етапів формується таборова старшина.

Таборова старшина Відповідає за: своєчасну підготовку місць проведення таборування фінального етапу відповідно до вимог Положення про гру та Умов проведення фінального етапу; дотримання розпорядку дня та правил безпеки учасниками; виконання виховної програми таборування; підготовку наметів (приміщень) для роботи штабу та суддівської колегії, розміщення учасників у наметовому таборі, харчування та відпочинок учасників, проведення ранкових та вечірніх збірок (шикувань); прийом та розміщення учасників, організаторів та гостей; забезпечення (разом з представниками підрозділів національної поліції) охорони території таборування.

Має такий склад: отаман табору; писар табору; бунчужний табору – перший заступник отамана; головний суддя – заступник отамана з організації змагань осавул табору – заступник отамана з охорони табору ; хорунжий табору – заступник отамана з виховної програми обозний табору – заступник отамана з матеріального забезпечення; головний лікар; капелан.

Виконує такі обов'язки: Отаман табору: здійснює загальну організацію табору, керівництво таборовою старшиною; репрезентує (спільно з представником організації, що проводить захід) табір перед представниками місцевих органів державної влади, правоохоронних органів, охорони здоров'я, ЗМІ та інших організацій;

контролює виконання виховної програми, виконання розпорядку дня та розкладу занять;

контролює тренувальні заняття з учасниками таборування; складає за допомогою писаря звіт після закінчення таборування; виконує інші поточні завдання, спрямовані на забезпечення якісного таборування.

Писар табору: готує проекти щоденних наказів і оголошує їх на вечірньому шикуванні; веде протоколи нарад таборової старшин (при потребі); веде таборову хроніку; веде документацію табору (розклад занять, протоколи, накази, розпорядження, об'яви, оприлюднює необхідні матеріали тощо);

організовує фото та відео зйомку табору; відповідальний за інформаційне висвітлення табору, зокрема роботу із ЗМІ;

20

виконує інші поточні завдання і доручення отамана. Бунчужний табору – перший заступник отамана: виконує обов'язки отамана табору під час його відсутності на території табору або за його дорученням поза табором;

здійснює загальні шиккування табору; організовує за допомогою інструкторів ранкову руханку (зарядку); шикує структурні підрозділи, створені на фінальному етапі (рої, чоти, сотні, курені) на ранкове та вечірнє шиккування, приймає доповіді провідників підрозділів про місця перебування учасників, про стан здоров'я та їх готовність до виконання завдань навчально-виховної та змагальної програм;

доповідає отаману на ранковому та вечірньому шикуванні про готовність роїв (чот, сотень та куренів) до виконання завдань навчально-виховної, змагальної та конкурсної програм;

керує хорунжими на підніманні та опусканні державного та таборового прапорів (на ранковому та вечірньому шикуваннях одночасно виконується державний гімн усіма учасниками у живому співі);

подає сигнали загального збору; забезпечує у межах своєї компетенції виконання розпорядку дня; контролює розміщення в таборі прапорів, плакатів іншої наочності; контролює чисельний склад учасників і режим щоденного харчування; контролює санітарний стан табору та навколишньої території, протипожежну безпеку;

надає дозвіл на вихід учасників за межі табору, веде книгу обліку перебування учасників і інструкторів на території таборування чи за її межами; виконує інші поточні завдання і доручення отамана. Осаул табору – заступник

отамана з охорони табору: керує призначеними черговими підрозділами, вартами; забезпечує у межах своєї компетенції охорону табору; контролює і перевіряє денні та нічні таборові варти; контролює дотримання правил внутрішнього розпорядку; виконує інші поточні завдання і доручення отамана. На допомогу осавулу табору та для проведення навчальних занять з учасниками таборування з основ організації та несення вартової служби може створюватись осавульська служба (додаток 4).

Хорунжий табору – заступник отамана з виховної програми: бере участь в організації виховної роботи в таборі, зокрема координує діяльність виховників (чотових), проводить із ними щоденні наради;

забезпечує разом із технічним персоналом озвучення табору (трансляція патріотичних пісень, оголошення інформації тощо); укладає та регулює щоденний розклад занять; координує та контролює роботу інструкторів; проводить заняття з інструкторами та обговорює зміст занять наступного дня;

виконує інші поточні завдання і доручення отамана. Обозний табору – заступник отамана з матеріального забезпечення: вирішує питання територіального розташування табору;

21

забезпечує табір наметами, іншим таборовим інвентарем, канцелярським приладдям та обладнанням;

керує розгортанням табору та контролює технічний стан всіх елементів табору; сприяє обладнанню території табору у відповідності до їх призначення (встановлення наметів для роботи членів СК та таборової старшини табору, санітарної зони, місць для проведення занять, території кухні та ін.); розміщує учасників таборування на визначених місцях; контролює порядок харчування (при спільному харчуванні учасників); контролює збереження продуктів харчування роями (при окремому харчуванні кожного з них);

контролює забезпечення учасників таборування якісною питною водою та організовує її видачу;

керує згортанням табору та наведенням порядку на місцевості; забезпечує транспортом для організації діяльності табору та в екстрених випадках або під час

евакуації.

виконує інші поточні завдання і доручення отамана. Головний лікар фінального етапу: відповідає за організацію медичного забезпечення під час таборування, зокрема координацію із найближчим медичним закладом та чергування карет невідкладної медичної допомоги;

контролює дотримання санітарно-гігієнічних норм під час проведення заходів та організації таборування;

організовує медичний пункт під час таборування; організовує супровід хворого до найближчого лікувального закладу при необхідності надання спеціалізованої медичної допомоги;

опрацьовує медичні довідки учасників фінального етапу з метою визначення допуску на змагання;

бере участь у роботі мандатної комісії та організовує візуальний огляд учасників для допуску на змагання, місця таборування у день заїзду роїв;

Капелан – відповідальний за духовну опіку на таборі.

Для організації змагань, конкурсів та забезпечення об'єктивної оцінки результатів змагань і конкурсів, що проводяться в рамках фінального етапу створюється суддівська колегія (далі – СК), яка підпорядковується отаману. Для розгляду апеляцій на рішення СК створюється Апеляційна комісія.

Суддівська колегія Склад суддівської колегії

затверджує керівник установи чи закладу, на який покладається відповідальність за проведення заходу. До складу суддівської колегії можуть залучатися педагоги, вчені, краєзнавці, представники спортивних та громадських організацій тощо (за згодою).

Має такий склад: головний суддя – заступник отамана з організації змагань; голова мандатної комісії; головний секретар; старші судді етапів змагань та конкурсів;

судді етапів змагань та конкурсів. Головний суддя має заступників з основних видів змагань, конкурсної програми та з інформації. Суддівство окремих видів змагань і конкурсів проводиться відповідно до Правил проведення спортивних змагань, якщо

інше не передбачено умовами проведення фінального етапу.

Під час проведення змагань фінального етапу бажано не змінювати суддів на дистанціях, за винятком випадків, пов'язаних з неможливістю суддею виконувати свої обов'язки. Заміна суддів відбувається за рішенням головного судді.

Вимоги до членів СК: члени СК зобов'язані знати та дотримуватись вимог Положення, бути об'єктивними і принциповими у своїх рішеннях, подавати приклад дисципліни, організованості та чіткості в роботі;

бути неупередженими у суддівстві видів змагань і конкурсів, з повагою ставитись до учасників;

фіксувати у суддівській картці (відповідно до умов) результати дій учасників після фінішу на певному етапі;

давати пояснення про прийняті рішення; судді, які не задіяні в суддівстві на окремих дистанціях змагань, не можуть втручатися в хід проведення змагань.

Головний суддя (під час проведення заходу): очолює СК та керує проведенням змагань і конкурсів фінального етапу; відповідає за проведення змагань відповідно до Положення та умов, за чітку організацію і безпеку проведення змагань, створення рівних умов для всіх учасників, об'єктивність суддівства, підрахунок результатів і підбиття підсумків змагань, звітує перед штабом;

перевіряє до початку проведення стартів фінального етапу стан і готовність місця змагань, інвентарю й обладнання, робочих місць для суддів і таборування учасників, документації, що ведеться на змаганнях;

визначає порядок роботи СК та суддів на етапах змагань; керує ходом змагань і вирішує організаційні питання; здійснює контроль за роботою суддів під час змагань та визначенні переможців;

представляє в 3-денний термін після закінчення фінального етапу письмовий звіт та необхідну документацію до штабу;

призначає і проводить засідання СК, керівників команд, медичного персоналу з питань організації змагань та суддівства тощо;

підписує протоколи видів змагань та конкурсів в день їх проведення та створює умови для їх оприлюднення;

переносить терміни та місце проведення видів змагань, якщо місце, обладнання чи інвентар не готові до проведення змагань;

припиняє змагання, оголошує перерву, переносить початок змагань на більш пізній час при виникненні непередбачуваних обставин.

Заступники головного судді: заступники головного судді з видів змагань і конкурсної програми та інформації організовують і проводять відповідні види змагань та конкурсів фінального етапу, організовують оприлюднення результатів;

23

у разі відсутності головного судді один із заступників виконує його обов'язки;

заступник головного судді з інформації відповідає за повноту та оперативність інформування учасників про хід змагань та конкурсів.

Мандатна комісія: приймає документи учасників, фіксує відповідність або невідповідність документів вимогам Положення та умов участі у заході;

інформує письмово головного суддю фінального етапу про результати виконаної роботи.

До складу мандатної комісії входять: голова, секретар, медичний працівник, представник організації, що проводить захід.

Секретаріат: веде протоколи засідань СК та підсумкові протоколи змагань, іншу документацію СК, оформляє рішення СК та головного судді;

забезпечує своєчасну підготовку дипломів, грамот для нагородження переможців та учасників, перевіряє наявні нагородні комплекти: кубки, медалі, цінні призи тощо;

готує необхідну документацію і відповідає за правильність її оформлення; оперативно висвітлює відомості про хід змагань, доводить їх до відома заступника головного судді з інформації;

надає необхідні звітні матеріали головному судді. Судді на етапах видів змагань та конкурсів: перевіряють готовність місця до проведення виду змагань чи конкурсної програми фінального етапу;

пояснюють учасникам умови та порядок виконання завдань; забезпечують прозорість та своєчасність оцінювання результатів; слідкують за дотриманням правил та умов проведення змагань та конкурсів; забезпечують дотримання правил безпеки та

відповідної дисципліни, у разі порушення яких подають пропозиції головному судді про накладання штрафних санкцій (зняття балів, нарахування додаткового часу, дискваліфікацію команди відповідно до умов проведення заходу); підписують протоколи етапу змагань, конкурсів; сприяють наданню домедичної допомоги та забезпечують виклик лікаря у разі отримання учасником травми.

Апеляційна комісія Апеляційна комісія: розглядає одержані апеляції на рішення СК щодо поданих протестів та приймає щодо них обґрунтовані рішення; приймає рішення більшістю голосів; пропонує головному судді усувати від роботи суддів, які здійснюють грубі помилки при суддівстві та (або) некоректні дії по відношенню до учасників. Рішення апеляційної комісії підписується головою апеляційної комісії.

Виховники Виховники на фінальному етапі гри «Джура» – це підготовлені Головним та місцевими штабами волонтери, педагоги, спеціалісти з національно-патріотичного

24

виховання, завданням яких є сприяти учасникам гри у їхньому самовихованні, особистому та груповому зростанні, розвитку, допомагати у саморганізації та самоврядуванні в рамках чоти кількох роїв. Для цього Головний та місцеві штаби проводять перед фінальними етапами семінари-практикуми з підготовки виховних кадрів для таборувань (вишколи виховників). До вишколу долучаються представники всіх організацій, які є співорганізаторами фінальних етапів.

Виховник реалізовує у вільний від змагальних етапів гри час цілий комплекс виховних заходів (гутірки, зустрічі з особистостями, дискусії, вогники, ватри тощо), створення виховних ситуацій (плекання доброго діла, моральної поведінки, вірності Україні, допомога ближньому тощо) та виховного середовища (розміщення відповідної інформаційної продукції, символіки, підтримка традицій загальноукраїнських, козацьких, гри «Джура»).

Виховники повинні детально опанувати методику національно-патріотичного виховання, яка включає духовно-моральне, громадянсько-патріотичне поряд із військово-патріотичним вихованням.

Для цього Головний штаб проводить перед фінальним етапом вишкіл з підготовки виховників з числа зголошених осіб, та кандидатів, поданих всіма зацікавленими сторонами.

Найперше виховник має бути добрим прикладом для молоді, своєю поведінкою на таборі бути зразком дотримання ідейних засад гри, Положення про гру та цих правил організації таборування.

Виховники на фінальному етапі гри «Джура»:

- головний виховник чоти – особа, що пройшла відповідний вишкіл.
- помічник виховника чоти (за потребою) – чисельність 2-3 особи. Їх склад формується з числа залучених на фінальний етап педагогічних кадрів, в тому числі керівників роїв, студентів на таборовій практиці, членів громадських об'єднань. Хорунжий табору координує і спрямовує діяльність виховників, проводить відповідні наради.

7. Типова схема управління табором (Для прикладу поданий розрахунок для 36 роїв-учасників) Для кращої структурної організації учасників гри «Джура» на фінальних етапах створюються додаткові утворення поряд із роями – чоти (об'єднання трьох роїв), сотні (об'єднання трьох чот), курені (об'єднання двох сотень).

Варто розрізняти за змістовним наповненням курінь на фінальному етапі і курінь як назву осередку та основну організаційну одиницю гри «Джура» в навчальному закладі чи громадському об'єднанні (*додаток 1*).

8. Обов'язки чергової чоти та нічної стійки на таборі Чергова чота дбає про порядок на таборі, несення нічної стійки, заготівлю хмизу для вогнища (ватри), допомагає під час організації харчування тощо.

Чотовий чергової чоти стає старшим на нічну стійку. Він розписує порядок та склад чергових груп.

Обов'язки нічної стійки: 1) стежити за територією табору з 23:00 до 07:00 ранку (черговими групами); 2) охороняти прапор, штаб, господарські намети тощо;

3) у випадку небезпеки подавати сигнал тривоги наданими засобами сповіщення або визначеними командами старшим стійки та негайно доповідати старшому стійки; в разі нападу і загрози здоров'ю чи життю стійкового чи інших учасників табору дозволяється діяти в межах необхідної самооборони згідно чинного законодавства (щодня відбувається вечірній інструктаж для учасників стійки по цьому питанню);

4) будити наступну стійку за 5 хв. до призначеного часу; 5) будити щоранку отамана та бунчужного не менш ніж за 15 хвилин до побудки табору.

Особисте спорядження для нічної стійки: - свисток (електронні звукові засоби або засоби радіозв'язку); - годинник; - теплий одяг (у випадку дощової погоди, дощовик та взуття, що не промокає);

- ліхтарик.

9. Таборова програма Програма таборування фінального етапу гри має сприяти розвитку самостійності учасників, самозарадності, дисципліни, формуванню навичок життя серед природи, фізичної вправності та ін. Табори різних фінальних етапів гри, залежно від характеру, часу тривалості, рівня і т.п., можуть мати різні програми.

За основу при складанні Програми таборування береться такий типовий розпорядок дня в таборі:

07.00 Вставання

07.05-07.35 Ранкова руханка

07.35-08.00 Вмивання, прибирання, підготовка до шикування

08.00-08.15 Ранкове шикування (збірка) – відкриття дня

08.15-09.00 Сніданок

09.00-13.00 Заходи за програмою дня

13.00-14.30 Обід

14.30-18.30 Заходи за програмою дня

18.30-19.00 Вечірнє шикування (збірка) – закриття дня, оголошення наказу

19.00-20.00 Вечеря

20.00-22.00 Вечірня виховна програма

22.30-23.00 Інструктаж вартових, підготовка до відпочинку

23.00-07.00 Нічна тиша

26

Під час несприятливих погодних умов або у разі виникнення форс-мажорних обставин, які унеможливають проведення запланованої таборової програми, до початку таборування розробляється «дощова програма» як альтернативна основній програмі табору. Насамперед, слід продумати такі питання як місце проведення та шляхи реалізації вищезазначеної програми.

Рекомендації до окремих частин програми Ватри Ватра відкриття, закриття, весела, стрілецька або інші, відповідні до тематики та назви табору. Підшукати матеріали до програми або навіть підготувати детально цілі програми.

Мандрівки Під час табору може бути: 1-2 короткі мандрівки (на пів дня), 1 – цілоденна та 1 – кількаденна, з нічлігом у лісі. На мандрівках добре проводити змодифіковану таборову програму (куховарення, сигналізація інше).

Музичне мистецтво Дуже важлива ділянка на таборі. Інструктору (виховнику) потрібно чергувати вивчення народних, сучасних і повстанських пісень. Можливо організувати з учасниками хор, включивши до нього членів проводу. Тексти пісень або таборові співаники готуються заздалегідь.

З учасників таборування, які грають на музичних інструментах, доцільно

створити оркестр (у т. ч. жартівливий оркестр, де інструментами слугуватимуть гребінці, пусті бляшанки тощо).

Історія Гутірки на цю тему повинні мати романтичний (для дівчат) і пригодницький (для хлопців) підхід.

Спортивні ігри Проводяться зазвичай під вечір, на завершення денних занять, бажано кожного дня або через день.

Теренова гра Найкраще об'єднувати з мандрівками або тривогами (денними чи нічними). Теренова гра на таборі повинна тематично пов'язуватися з назвою та загальними напрямними програми.

Нічні тренування (тривоги, сполохи) Ціль тривоги – перевірити справність учасників або підняти табір на ноги, коли табору справді загрожує небезпека. Тривогами не можна зловживати. Заняття по підняттю по тривозі повинно бути проведено в перший день. Кожен запланований сполох повинен мати підтримку похідного отамана табору. Без його дозволу сполох проводити забороняється. Винятком може бути лише ситуація, коли йдеться про безпеку табору.

Все інше, що можна проводити на таборі і що не було наведено вище, можна проводити, якщо знайдуться інструктори, які зможуть запропонувати щось нове. Головне, щоб все було підготоване і проведено на належному рівні. Імпровізації у виховній програмі табору вважаються шкідливими як для учасників так і для табору!

10. Відкриття таборування, Ранкове (вечірнє) шикування Відкриття таборування проходить безпосередньо у таборі у день заїзду роїв- учасників на загальному шикуванні. Ліворуч від місця шикування таборової старшини встановлюються три щогли для прапорів.

Кожного дня вранці перед сніданком і ввечері перед вечерею табір у повному складі шикується відповідно на ранкову збірку (додаток 2) та на вечірню збірку (додаток 3).

11. Вимоги до організації та облаштування території табору Загальні вимоги Табори розміщують у природних умовах або на стаціонарній базі. Для

розташування табору повинна бути обрана суха, незаболочена, незатоплювана талими, дощовими та паводковими водами земельна ділянка. Для кращого стоку дощових вод і швидкого провітрювання території доцільно вибирати ділянку з рівним рельєфом і схилом для стоку зливових вод.

Територія табору повинна бути позначена по периметру добре помітними знаками (прапорці, стрічки тощо) або огорожею.

На території табору готуються та позначаються такі функціональні території (зони): - адміністративна територія (встановлюються намети (штабний, секретаріату, ГСК), розетки та технічні засоби для трансляції оголошень і пісень, розміщуються інформаційні стенди (інструкції, розпорядок дня та інші матеріали); - житлова територія (розмічена для встановлення наметів учасників); - показова (навчальна) територія (визначається місце загального шикування, встановлюються дві-три щогли для підняття прапорів, обладнуються місця для показу фільмів (екран, проектор) і для проведення Ватри (вогнище); - медична частина; - санітарно-гігієнічна територія (встановлюються вмивальники, душ, туалети); - місце для харчування, збереження питної води та харчів тощо. В таборі обладнується освітлення. Перед відкриттям табору проводиться генеральне прибирання території, скошування трави, збирання сухостою, очищення від колючих чагарників і чагарників із отруйними плодами, акарицидна обробка території, заходи щодо боротьби з гризунами, дикими та бродячими тваринами.

До місця таборування повинен бути організований вільний під'їзд автотранспорту.

Вимоги до організації житлової зони У житловій зоні розміщуються: житлові намети, місця для сушіння одягу та взуття. Намети слід розміщувати на сухих майданчиках із трав'яним покривом або з твердим ґрунтом. Навколо наметів передбачається обладнання канавок з ухилом (від намету) для стоку дощових вод.

Намети повинні бути міцними, водонепроникними, вітрозахисними, з теплоізоляційними властивостями, мати клапани або вікна для провітрювання, які

обладнані захисними засобами від проникнення комах (захисна сітка на вікнах і

28

дверях, застібка типу «блискавка»). Усі намети повинні мати вхід, який щільно закривається.

Місце для просушування взуття та одягу повинно бути обладнано навісом (тентом).

Вимоги щодо організації водопостачання Дозволяється використовувати існуючі джерела централізованого водопостачання населених місць, джерела нецентралізованого водопостачання (артезіанські свердловини, шахтні колодязі тощо), а також питну воду, що доставляється спеціалізованим транспортом з попередньо проведеним лабораторним контролем якості питної води або бутильовану воду.

У таборі необхідно передбачити та обладнати умови для підігріву води.

Вимоги до організації харчування Для організації харчування можуть бути використані такі форми: а) харчування в прилеглому (або по маршруту пересування) закладі громадського харчування;

б) привозне гаряче харчування; в) приготування готової їжі в умовах харчоблоку стаціонарного табору; г) приготування їжі в умовах польової кухні. Якість харчових продуктів і продовольчої сировини перевіряється відповідальною особою за організацію харчування дітей зі складу таборової старшини.

Вимоги до організації змагань і походів Не рекомендується організація спортивних змагань та походів при температурі зовнішнього повітря вище 30° С та без попередньої лікарської перевірки всіх учасників.

Покриття майданчиків для змагань може бути трав'яне, тверде ґрунтове або мати спеціальне покриття.

Перед кожним спортивним змаганням необхідно провести невелику розминку. Під час змагання не можна пити холодну воду, а після змагання варто утриматись від холодного душу.

Перед виходом у похід необхідно переконатися, що всі учасники мають

відповідний одяг, взуття та спорядження. Під час пересування дітей по маршруту походів використовують фасовану питну воду.

Під час походів дітей супроводжує особа з відповідною медичною підготовкою для медичного обслуговування.

Вимоги до організації санітарно-побутової зони До складу санітарно-побутової зони входять: душові, умивальники, місце для миття ніг, місце для прання білизни, місце для сушіння одягу, туалети, місце для особистої гігієни; місце збору сміття.

Умивальники слід розташовувати поблизу житлової зони на утрамбованому майданчику. Під умивальниками організовують дерев'яний або металевий жолоб для стоку води та дерев'яний настил. Стічні води від умивальників видаляються по жолобу у вигрібну яму.

У таборі необхідно передбачити щоденно гігієнічний душ для дітей.

29

Місце для миття ніг облаштовують дерев'яним настилом. Туалети розташовуються на відстані не менш 30,0 м від житлової зони і зони харчоблоку. Не допускається улаштування туалетів без даху (навісу). Біля туалетів обладнують рукомийники.

Вимоги до організації санітарного очищення території табору Територія табору повинна утримуватись у чистоті. Перед початком табору і після його закінчення повинно бути проведене генеральне прибирання.

Поточне прибирання території повинно здійснюватись щодня. Спалювання сміття на території табору та прилеглої території забороняється.

Вигрібні ями туалетів щодня заливаються розчинами дезінфекційних засобів. Мийні і дезінфекційні засоби повинні зберігатися у спеціально відведених місцях у тарі виробника. Допускається зберігання в спеціально виділених промаркованих ємностях.

Житлові намети мають утримуватися у чистоті, у житлових наметах проводиться щоденне прибирання.

Додаток 1 до Типових правил і умов 1) Структура табору:

1. Таборова старшина у складі: 1.1. Отаман табору – 1 особа 1.2. Осавул табору – 1 особа 1.3. Хорунжий табору – 1 особа 1.4. Обозний табору – 1 особа 1.5. Писар табору

– 1 особа 1.6. Бунчужний табору – 1 особа 1.7. Курінний – 2 особи (підпорядковується отаману та його заступникам: бунчужному у виконанні розпорядку дня, хорунжому у виховній діяльності, залучаються осавулом до організації охорони табору, головному судді в організації змагань)

1.8. Сотник – 4 особи (безпосередньо підпорядковується курінному та підпорядковуються отаману і його заступникам згідно їх напрямків діяльності)

1.9. Чотовий (головний виховник у чоті) – 12 осіб (безпосередньо підпорядковується сотнику та підпорядковуються вищезазначеному керівництву)

1.10. Помічник виховника чоти – чисельність за потребою (допомагають чотовим у виховній праці на таборі)

2. Суддівська колегія у складі 15 осіб 3. Рої – 36 x 8 осіб, з них
ройові – 36 осіб, члени роїв – 252 особи 3.1. Керівники роїв – 36
осіб 3.2. Заступники керівників роїв – 36 осіб.

30

2) Розрахункова чисельність табору і його підрозділів:

№ з/п

Кількість осіб у підрозділі разом із організаторами

Кількість осіб у підрозділі разом із організаторами

Кількість осіб у підрозділі разом із організаторами

Кількість осіб у підрозділі разом із організаторами

Кількість джур у 1

підрозділі

Кількість джур у 1

підрозділі

Кількість джур у 1

1. РІЙ 36 8 11

2. ЧОТА 12 24 34

3. СОТНЯ 4 72 103

4. КУРІНЬ 2 144 207

5. ТАБІР 1 288 415

3) Умови ефективного використання структурних підрозділів

No	юзділі із
з/п	ізаторами
	ість осіб у
	юзділі із
	ізаторами

Кількість осіб у
підрозділі із
організаторами
Кількість осіб у

Використання
Використання
Використання

1. РІЙ 36 11 Гутірка та інші заняття

малими групами

2. ЧОТА 12 34 Групові заняття,

транспортування автобусами
відповідної марки

3. СОТНЯ 4 103 Проведення зустрічей з

учасниками АТО, перегляд
фільмів та інші масові заходи

4. КУРІНЬ 2 207 Двозмінний режим, зокрема під час харчування або проведення Теренової гри

5. ТАБІР 1 415 Відкриття табору, ранкове

(вечірне) шикування

6. Таборова
старшина

7. Суддівськ
а колегія

печення виконання

проведення

програми таборування

змагань, конкурсів

РАЗОМ: 435

Схема управління та структура табору є типовими і запроваджуються на таборуваннях усіх рівнів пропорційно до кількості роїв-учасників.

31

Типова організаційна структура табору

НАГЛЯДОВА РАДА та АПЕЛЯЦІЙНА КОМІСІЯ

РІЙ 111

РІЙ 112

1 СОТНЯ

11 ЧОТА

РІЙ 113

12 ЧОТА

РІЙ 121

РІЙ 122

РІЙ 123

КУРІНЬ Ім. _____

РІЙ 131 13 ЧОТА

РІЙ 132

РІЙ 133

21 ЧОТА

РІЙ 211

РІЙ 212

2 СОТНЯ

РІЙ 213

22 ЧОТА

РІЙ 221

РІЙ 222

ТАБІР

РІЙ 223

Отаман

23 ЧОТА

РІЙ 231

Осавул РІЙ 232
Хорунжий РІЙ 233
Обозний

31 ЧОТА

РІЙ 311
Писар РІЙ 312
Бунчужний

3 СОТНЯ

РІЙ 313

32 ЧОТА

РІЙ 321
РІЙ 322
РІЙ 323

КУРІНЬ Ім. ____

РІЙ 331 33 ЧОТА

РІЙ 332

РІЙ 333

41 ЧОТА

РІЙ 411
РІЙ 412

4 СОТНЯ

РІЙ 413

СУДДІВСЬКА КОЛЕГІЯ

РІЙ 421 42 ЧОТА
РІЙ 422
РІЙ 423

43 ЧОТА

РІЙ 431
РІЙ 432
РІЙ 433

32

Додаток 2 до Типових правил і умов

Порядок ранкового шикування Заздалегідь сотники вказують чотовим лінію сотні. Чотові шикують підрозділ в триряд (кожний ряд це рій) і приймають доповідь від ройових. Всі ройові стають у лаву перед чотовими і почергово доповідають: «ДРУЖЕ, ЧОТОВИЙ, РІЙ «_____» (назва рою) У КІЛЬКОСТІ _____ ЧОЛОВІК (якщо є відсутні, повідомити, скільки та де вони) НА РАНКОВЕ ШИКУВАННЯ ВИШИКУВАНИЙ! ХВОРИХ НЕМАЄ (якщо є, то сказати прізвища і ознаки захворювання)! РОЙОВИЙ _____ (своє прізвище та

ім'я)». Ройові і чотовий стають до строю і потім очікують збір старшини та загальне шиккування табору. Бунчужний подає команду «ТАБІР, ШИКУЙСЬ» – сотні, курені швидко вирівнюються в загальну лінію.

Старшина табору шикується на встановленому для них місці біля прапорів. Бунчужний – «ПОЗІР, ТАБІР, РІВНЯЙСЬ, СТРУНКО! КОМАНДИРАМ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ЗВІТУ ВИСТУПИТИ!».

На першу лінію звіту (6 кроків від загальної лави) виходить сотник кожної сотні. Курінні виходять на другу лінію звіту (6 кроків від першої лінії звіту). Чотовий кожної чоти голосно подає команду: “ ЧОТА. РІВНЯЙСЬ. СТРУНКО. ДО ЗВІТУ ГЛЯНЬ.” та звітує сотнику. Чотовий підходить до сотника та стає в загальну лаву чотових і доповідає: «ДРУЖЕ, СОТНИКУ, ЧОТА «_____» (назва або номер чоти) У КІЛЬКОСТІ _____ ЧОЛОВІК (якщо є відсутні, повідомити, скільки та де вони) НА РАНКОВЕ ШИКУВАННЯ ВИШИКУВАНА! ХВОРИХ НЕМАЄ (якщо є, то сказати кількість і характерні ознаки захворювання)! ЧОТОВИЙ _____ (своє прізвище та ім'я)» Після отримання звіту сотник наказує чотовим повернутися до підрозділу.

Після отримання звіту від чотових сотники так само звітують курінним, та теж повертаються до підрозділу. В свою чергу курінні звітують – бунчужному.

Бунчужний – після прийняття звіту від курінних подає команду «ДЯКУЮ, СТАТИ ДО ЛАВИ!».

Бунчужний – «ТАБІР, СТРУНКО! РІВНЯННЯ ДО СЕРЕДИНИ!» «ДРУЖЕ ОТАМАНЕ, ТАБІР НА РАНКОВУ ЗБІРКУ ВИШИКУВАНИЙ».

Бунчужний відходить навскоси вліво і стає поруч з отаманом, Отаман вітається із табором «СЛАВА УКРАЇНІ», всі відповідають «ГЕРОЯМ СЛАВА». Опісля бунчужний робить крок вперед. Всі продовжують стояти на струнко.

Бунчужний – «ХОРУНЖИМ ДО ПРАПОРІВ ВИСТУПИТИ! ПРАПОРИ ПІДНЯТИ! ТАБІР НА ПРАПОРИ ГЛЯНЬ! ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ!».

(Всі учасники співають Державний гімн України. Піднімається державний прапор України. Учасники гри співають гімн, тримаючи праву руку зігнутою в кулак на лівому боці грудей, а командний склад – приклавши руку до головного убору).

Бунчужний – «ТАБІР, СПОЧИНЬ!».

33

Похідний отаман – підводить підсумки нічного чергування та доводить учасникам Програму на поточний день; запрошує до слова членів Таборової старшини та Головного суддю.

Бунчужний – «ТАБІР, СТРУНКО, РОЗХІД!». *(Всі учасники відповідають голосно – «Слава!» і швидко покидають місце шикування).*

Додаток 3 до Типових правил і умов

Порядок вечірнього шикування Зазделегідь сотники вказують чотовим лінію сотні. Чотові шикують підрозділ в триряд (кожний ряд це рій) і приймають доповідь від рйових. Всі рйові стають у лаву перед чотовими і почергово доповідають: «ДРУЖЕ, ЧОТОВИЙ, РІЙ «_____» (назва рою) У КІЛЬКОСТІ _____ ЧОЛОВІК (якщо є відсутні, повідомити, скільки та де вони) НА ВЕЧІРНЄ ШИКУВАННЯ ВИШИКУВАНИЙ! ХВОРИХ НЕМАЄ (якщо є, то сказати прізвища і ознаки захворювання)! РОЙОВИЙ _____ (своє прізвище та ім'я)». Рйові і чотовий стають до строю і потім очікують збір старшини та загальне шикування табору. Бунчужний подає команду «ТАБІР, ШИКУЙСЬ» – сотні, курені швидко вирівнюються в загальну лінію.

Старшина табору шикується на встановленому для них місці біля прапорів. Бунчужний – «ПОЗІР, ТАБІР, РІВНЯЙСЬ, СТРУНКО! КОМАНДИРАМ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ЗВІТУ ВИСТУПИТИ!».

На першу лінію звіту (6 кроків від загальної лави) виходить сотник кожної сотні. Курінні виходять на другу лінію звіту (6 кроків від першої лінії звіту). Чотовий кожної чоти голосно подає команду: “ ЧОТА. РІВНЯЙСЬ. СТРУНКО. ДО ЗВІТУ ГЛЯНЬ.” та звітує сотнику. Чотовий підходить до сотника та стає в загальну лаву чотових і доповідає: «ДРУЖЕ, СОТНИКУ, ЧОТА «_____» (назва або номер чоти) У КІЛЬКОСТІ _____ ЧОЛОВІК (якщо є відсутні, повідомити, скільки та де

вони) НА ВЕЧІРНЄ ШИКУВАННЯ ВИШИКУВАНА! ХВОРИХ НЕМАЄ (якщо є, то сказати кількість і характерні ознаки захворювання)! ЧОТОВИЙ _____ (своє прізвище та ім'я)» Після отримання звіту сотник наказує чотовим повернутися до підрозділу.

Після отримання звіту від чотових сотники так само звітують курінним, та теж повертаються до підрозділу. В свою чергу курінні звітують – бунчужному.

Бунчужний – після прийняття звіту від курінних подає команду «ДЯКУЮ, СТАТИ ДО ЛАВИ!».

Бунчужний – «ТАБІР, СТРУНКО! РІВНЯННЯ ДО СЕРЕДИНИ!» «ДРУЖЕ ОТАМАНЕ, ТАБІР НА ВЕЧІРНЮ ЗБІРКУ ВИШИКУВАНИЙ».

Бунчужний відходить навскоси вліво і стає поруч з отаманом, Отаман вітається із табором «СЛАВА УКРАЇНІ», всі відповідають «ГЕРОЯМ СЛАВА». Опісля бунчужний робить крок вперед.

Бунчужний – «СПОЧИНЬ!».

34

Похідний отаман – підводить підсумки виконання Програми дня; запрошує до слова членів Таборової старшини та Головного суддю.

Бунчужний – «ТАБІР, СТРУНКО! ПИСАРЮ ЗАЧИТАТИ НАКАЗ ПО ТАБОРУ!»

Писар зачитує наказ. Бунчужний – «СПОЧИНЬ!» Бунчужний – «ТАБІР, СТРУНКО! ХОРУНЖИМ ДО ПРАПОРІВ ВИСТУПИТИ! НА ПРАПОРИ ГЛЯНЬ! ПРАПОРИ ОПУСТИТИ! Марш Збройних сил України - Зродились ми!».

(Всі учасники співають марш Збройних сил України «Зродились ми». Опускається державний прапор України. Учасники гри співають гімн, тримаючи праву руку зігнутою в кулак на лівому боці грудей, а ройові – приклавши руку до головного убору).

Після закінчення співу, бунчужний - «ТАБІР, РОЗХІД!». *(Всі учасники відповідають голосно – «Слава!» і швидко покидають місце шикування).*

ПОЛОЖЕННЯ з організації осавульської служби табору

I. Загальні положення 1.1.

Це Положення визначає порядок щодо організації осавульської служби (далі – ОС) і має забезпечити єдність принципів та методів її роботи стосовно виконання покладених завдань.

1.2. Охорона та оборона об'єктів табору організовується з метою забезпечення надійного зберігання матеріальних засобів, а також територій, на яких розташовані ці об'єкти, та недопущення проникнення на об'єкти, що охороняються, сторонніх осіб. Також слід розуміти, що для дітей виконання таких важливих обов'язків як стійковий є навчально-виховним засобом і сприяє формуванню в них відповідальності, сумлінності, пильності, дисциплінованості.

1.3. ОС підпорядковується осавулу табору і його помічнику. 1.4. ОС складає схеми розміщення постів, інструкції на випадок оголошення тривоги і подає їх на затвердження отаману табору.

1.5. Тривалість несення ОС служби 24 години. Особовий склад ОС призначається наказом по табору і оголошується на вечірньому колі.

1.6. До складу ОС призначаються: - осавул; - під осавул – помічник осавула; - чотовий чергової чоти; - інші члени командного складу за потребою - стійкові – з числа джур чергових роїв.

1.7. В ОС забороняється призначати осіб, які не пройшли випробування, спеціального навчання, перевірки рівня знань з охорони праці і проведення вступного інструктажу, а також хворих.

35

II. Екіпірування ОС 2.1.

Особовий склад ОС залежно від пори року має бути в установленій формі одягу і бути забезпечений засобами захисту від непогоди.

III. Гасло 3.1.

Гасло – це таємне слово, яке

служить для переконання, що особа, яка переміщається табором, справді є учасником таборування.

3.2. Для кожної доби добирається окреме гасло. 3.3. Нове гасло оголошується наказом по табору на вечірньому шикуванні. 3.4. Усі особи, які знають гасло, зобов'язані зберігати його в таємниці. Під час опитування перша частина гасла повідомляється стійковим, після чого кожен з опитаних повинен відповісти другу половину гасла.

3.5. У разі наближення до поста будь-яких осіб стійковий за 10-15 кроків зупиняє їх і називає першу частину гасла. Особа, яка наблизилась до посту, на вимогу стійкового називає другу частину гасла.

IV. Підготовка ОС 4.1. Чотові чергової чоти

відповідають за добір особового складу стійкових, його підготовку до несення варті, за справний стан екіпіровки і завчасне відправлення стійкових на розвід.

4.2. Стійкові ОС, які призначені на варту, прибувають за 10 хвилин до розводу варт у спеціально встановлене наказним осавулом табору місце. Підосавул, перевібивши прибуття всіх джур, що заступають у варту, складає постову відомість.

4.3. Після складання постової відомості підосавул супроводить особовий склад варті до медичного пункту табору. Під час проведення огляду лікарем (фельдшером) визначається стан здоров'я, а за необхідності перевіряється частота пульсу та вимірюється артеріальний тиск особового складу варті.

4.4. За результатами огляду черговим лікарем табору робиться висновок щодо допуску особового складу до несення варті, про що робиться запис у постовій відомості. Особи, визнані непридатними за станом здоров'я до несення служби у варті, замінюються.

4.5. Після перевірки готовності варт до несення варті особовий склад ОС у супроводі підосавула шикується на розвід.

4.6. Добовий інструктаж проводиться осавулом табору (за його відсутності – підосавулом) з відповідним записом у відомості варті.

V. Розвід, зміна стійкових 5.1. Розвід ОС проводиться з

метою перевірки готовності стійкових до несення варті.

5.2. Розвід ОС проводить осавул табору або в разі його відсутності заступник (підосавул) разом з усім складом чергових роїв.

5.3. Розвідний опитує про стан здоров'я, оглядає зовнішній вигляд особового складу ОС, перевіряє його належну підготовку до несення служби, речове забезпечення; проводить опитування щодо знання загальних і особливих обов'язків, гасла, вимог безпеки під час вартування.

5.4. Стійкові на пости прямують самостійно, кожен на свій пост. Після прибуття на пост стійковий особисто оглядає й перевіряє наявність і цілість усього, що належить узяти під охорону.

36

5.5. У разі якщо стійковий помітив на об'єкті, що охороняється, будь-яке порушення, він доповідає про це чотовому чергової чоти, той – осавулу табору або його помічнику безпосередньо телефоном або через джуру рою, якого він обрав.

5.6. Пости є двозмінними та поділяються на постійні (охороняються протягом доби) і тимчасові (охороняються протягом частини доби).

5.7. Тривалість перебування стійкового на посту встановлює осавул табору залежно від пори року, стану погоди і температури повітря. Однак безперервне перебування стійкового на посту без зміни не повинно перевищувати 2 години.

VI. Внутрішній порядок на посту 6.1. У нічний час підступи до поста освітлюються ліхтариком. 6.2. Стійковий не може самовільно залишати пост без дозволу осавула табору або його заступника.

6.3. Під час несення вартової служби забороняється на посту бавитися електронними засобами, справляти природні потреби, вживати їжу та інші речовини, спати та демаскувати себе звуком та світлом.

VII. Застосування фізичної сили стійковим. 7.1. Особовий склад вarti фізичну силу в рамках допустимих меж самооборони (згідно чинного законодавства) може застосовувати в разі виникнення загрози життю або здоров'ю його особисто або членів табору. 7.2. За неможливості уникнення застосування сили це не повинно перевищувати межі, необхідної для виконання покладених на стійкових обов'язків. 7.3. Про застосування фізичної сили стійковий негайно доповідає чотовому або осавулу табору, а осавул – отаману табору.

7.4. Усіх осіб, які наближаються до поста або до забороненої зони, позначеної покажчиками, крім чотового чергової чоти, осавула табору, його помічника та осіб, яких вони супроводжують, стійковий зупиняє вигуком: «Стій! Назад!» або «Стій! Обійти справа (зліва)!».

7.5. За невиконання особою, яка наближається до поста або до забороненої зони, цієї вимоги стійковий попереджає порушника вигуком: «Стій! Тривога!» - і негайно піднімає черговий рій.

7.6. Якщо на вигук стійкового надійде відповідь: «Іде чотовий (осавул табору, підосавул)», то стійковий говорить: «Чотовий (Осавул (підосавул), підійдіть до мене! Решта – на місці!»); за потреби стійковий вимагає, щоб особа, яка наближається до нього, освітила своє обличчя. Переконавшись, що той, хто назвався, справді чотовий (осавул табору (підосавул), стійковий допускає до себе всіх осіб, які прибули.

VIII. Права та обов'язки ОС 8.1. Осавул табору 8.1.1

Відповідає за охорону та оборону доручених варті об'єктів, правильне несення служби особовим складом варті, збереження та справність огорожі, засобів зв'язку, охоронної сигналізації, транспортних і технічних засобів, засобів пожежогасіння на постах, а також за збереження майна табору, за додержання встановленого порядку у таборі.

8.1.2 Осавул табору зобов'язаний:

37

- знати завдання варті, інструкцію начальника варті, обов'язки всіх посадових осіб варті, а також порядок використання й правила експлуатації наявних технічних засобів охорони;

- вимагати від особового складу варті знання й неухильного виконання ним обов'язків;

- направляти у визначений час зміни на пости, перевіряти знання вартовими обов'язків і нагадувати їм про особливості несення служби на кожному посту;

- підтримувати установлений порядок у таборі, контролювати виконання особовим складом варті вимог і законів таборування;

- складати та проводити розподіл особового складу варті на групи й ставити

перед ним завдання на випадок нападу, пожежі, стихійного лиха;

- перевіряти особисто не менше ніж двічі на добу (з них один раз уночі) несення служби стійковими, стан об'єктів, що охороняються, та огорожі, справність засобів пожежогасіння;

- періодично направляти свого помічника для перевірки несення служби стійковими;

- проводити заміну хворих зі складу варти; - розбиратися на місці з кожним випадком порушення внутрішнього порядку та терміново доповідати про це отаману табору;

- викликати ОС командою «Тривога!» у разі нападу на об'єкт, що охороняється, на стійкового або виникнення пожежі, стихійного лиха, а також у разі тривоги у таборі за наказом осіб, які перевіряють варту, і діяти відповідно та залежно від обставин уживати відповідних заходів;

8.1.3. Осавулу табору заборонено: - залишати територію табору, крім випадків якогось порушення чи стихійного лиха в районі об'єкта, що охороняється, залишаючи замість себе помічника начальника варти та доповідаючи про це отаману табору;

8.2. Стійковий 8.2.1. Стійковий підпорядковується осавулу табору, його помічнику та чотовому чергової чоти. Він є особою недоторканною. Недоторканність стійкового полягає в:

- підпорядкуванні його лише певним особам; - обов'язку всіх осіб неухильно виконувати вимоги стійкового, що визначені його службою.

8.2.2. Стійковий зобов'язаний: - стійко охороняти та обороняти свій пост, не відвертаючи ні на що уваги; - рухаючись визначеним маршрутом, уважно оглядати підступи до поста й огорожу;

- не залишати пост, доки його не буде змінено або знято; - не допускати до поста ближче, ніж на відстань, визначену позначками на місцевості, нікого, крім чотового чергової чоти, осаула табору, його помічника, осіб, яких вони супроводжують, та вартового, який прибув для зміни;

- уміти застосовувати засоби пожежогасіння, що є на посту; - негайно повідомляти начальнику варти (чотовому чергової чоти) в разі виявлення будь-якого порушення поблизу свого чи сусіднього поста;

- почувши сигнал тривоги, негайно доповісти осавулу табору або його

помічнику.

38

8.2.3. Стійковому забороняється спати, сидіти, притулятися до чого-небудь, їсти, пити, справляти природні потреби, писати, читати, розмовляти, передавати й приймати будь-які предмети, виходити зони охорони.

8.2.4. Стійковий повинен відповідати на запитання лише осавула табору, його помічника, чотового чергової чоти й осіб, які прибули з ними для перевірки, чи вартового свого поста, який прибув для його зміни.

8.2.5. Стійковий біля входу до намету чергової чоти зобов'язаний охороняти й не допускати до нього нікого без дозволу чотового чергової чоти, осавула табору або його помічника. **IX. Організація навчальної тривоги для ОС**

9.1. Порядок організації навчальної тривоги визначається планом, який розробляє провід табору і затверджує отаман табору.

9.2. У плані навчальної тривоги повинні бути: - задум застосування навчальної тривоги із визначенням посадових осіб, які відповідають за виконання заходів плану, та їхніх обов'язків; - завдання черговому підрозділу та порядок його дій; - порядок організації управління, зв'язку та взаємодії між особовим складом

варті і черговим підрозділом. 9.3. Спільні заняття на місцевості з усім табором, який залучається до виконання плану навчальної тривоги, з питань взаємодії та відбиття нападу на об'єкти, що охороняються, проводяться особисто отаманом табору.

ІВАН СІРКО – СЛАВНИЙ ЛИЦАР ЧОРТОМЛИЦЬКОЇ СІЧІ.

Загудів степ запорозький,
Як Чорнеє море, -
Понеслися запорожці
Облавою в поле... Ой не
вітер в полі грає, Не орел
літає – Сірко з товариством
По степу гуляє!

Історія Нікопольщини тісно пов'язана з історією козацтва. Понад 200 років на території нашого краю були розташовані Запорозькі Січі: Томаківська, Базавлуцька, Микитинська, Стара Чортомлицька і Нова Січ. У багатьох людей Запорозька Січ асоціюється із школою лицарства, мужності і відваги.

Напевно, жоден із українських гетьманів і отаманів не завдав стільки шкоди кримсько - татарським і турецьким ордам, як Іван Сірко.

Іван Дмитрович Сірко від самого народження належав до заможного козацтва. За польського панування він був учасником багатьох козацьких походів першої половини XVIII ст. Це дозволяло йому міцно триматись в елітному прошарку козацтва. У дослідженнях Ю.А. Мицика згадується про його шляхетне походження і належність до дрібної православної шляхти. Можливо, його родовід пов'язаний з подільським шляхтичем Войтехом Сірком, одруженим з шляхтянкою Оленою

39

Козинською, імена яких згадуються у документах 1592р. Невипадково, що польські королі в листуванні, звертаючись до кошового, називали його «уродзоним», тобто шляхтичем. Приналежність Сірка до політичної культури Речі Посполитої (що взагалі характерно для української шляхти і козацької аристократії XVII ст. цілком проступає з його вислову: «Під королем (польським) я народився, під королем і померти бажаю».

Ю.А. Мицик, історик-дослідник, переконливо обґрунтував, що місцем народження Сірка слід вважати сотенне містечко Брацлавського полку Мурафа, що на Вінниччині. Адже в 1658 - 1659 рр. Сірко був кальницьким (вінницьким) полковником, а полковниками зазвичай у той час обирали найбільш поважних людей. Від цієї Мурафи, як вважає Ю.Мицик, і походить Мерефа на Слобожанщині, заснована у 1658році переселенцями з Брацлавщини.

У цій слободі й оселилася родина кошового. До такого висновку також дійшла дослідник козацтва Олена Апанович.

Тож народився Іван Дмитрович Сірко близько 1605 року на Поділлі. Середовище його родинних зв'язків тяжіло до дрібної української православної шляхти, що позначилася на світогляді, загальній культурі й політичних переконаннях майбутнього

кошового отамана. Ледве І. Сірку виповнилось двадцять років, як він цілковито занурився у вир козацької вольниці. За його спогадами на схилі літ, наприкінці 1620-х рр. він разом із майбутнім гетьманом України Богданом Хмельницьким вирушив у морський похід на турецьку фортецю Трапезунд, що на південному узбережжі Чорного моря.

Можливо, що Сірко брав участь у походах гетьмана Сулими у 1633 р. на турецькі фортеці, розташовані на Чорному і Азовському морях, принаймні у 1675 р. він з певністю самовидця розповідав про деталі цих походів у листі до кримського хана. Протягом 1645 - 1646 рр. Сірко разом з Богданом Хмельницьким відзначився у боях проти іспанців біля Кале та Дюнкерку, що в Нормандії, будучи на службі у французького принца Конде. На той час він уже командував полком козаків.

Напередодні визвольної війни українського народу середини XVII століття Сіркове ім'я промовлялося досить поважно у колі старшини реєстрового козацтва. Втім джерела не дозволяють прослідкувати всі обставини його діяльності під час самої війни. Залишилося лише одне свідчення про участь Сірка у битві під Жванцем у листопаді 1653 р. Під час тієї сумнозвісної битви, коли військо кримського хана, зрадивши своїх союзників - козаків, безкарно почало грабувати подільські міста і села, Сірко зі своєю командою відбив українських полонянників і примусив татар тікати в степ. Тож В.Голубицький не без підстави називає його активним учасником Хмельниччини. Ім'я Сірка згадується серед тих козацьких старшин, котрі відмовилися присягати на вірність російському цареві у січні 1654р. під час Переяславської Ради.

Після смерті Богдана Хмельницького у 1657р. Сірко повертається на свою батьківщину, на Поділля. У подільському місті Кальник його обирають полковником. Сміливий і досвідчений воїн, обізнаний на тонкощах політичної гри, він активно включається в боротьбу козацько - старшинських угруповань за гетьманську булаву. Він допоміг стати гетьманом молодому і неосвіченому синові Богдана Юрію Хмельницькому. З цієї причини наступний гетьман, Іван Виговський, видав окремі накази про страту Сірка. Як не підтримував Сірко

рішень Переяславської ради 1654р., так само він був і проти укладеної Виговським Гадяцької унії 1658р., згідно з якою Україна об'єднувалась разом з Польщею і Литвою в одну конфедеративну державу - Річ Посполиту. Сірко, так само як і багато

його сучасників, розумів цю подію як заперечення здобутків визвольної війни. У більшості, як зазначав учасник тих подій польський урядовець Анджей Потоцький у листі до короля Речі Посполитої Яна Казимира, українці не хотіли бути «...ні під Вашою королівською милістю, ані під царем (російським); сподіваються вони цього досягти..., лякаючи Вашу королівську милість царем, а царя - Вашою королівською милістю» . Отже, Сірко належав до прошарку еліти українського суспільства, національна свідомість якого досягла достатнього рівня, щоб категорично заперечувати об'єднання України з будь-якою іноземною державою.

Вісім років, починаючи з 1663 року, Іван Сірко обирався кошовим отаманом Війська Запорозького на Чортотлицькій Січі, де пройшла більша частина його військово-політичної діяльності, де розцвітав його талант полководця. Завдяки видатним здібностям Іван Сірко мав величезний авторитет серед запорожців та всього українського народу. Природний розум, хоробрість, принциповість, готовність до самопожертвування - все це зробило Сірка видатним отаманом запорозьких козаків.

Ю. Мицик відзначає феномен дивовижного впливу Сірка на січове товариство: «Інколи він прибував до запорожців у супроводі кількох осіб, і всі козаки разом з кошовим нерідко переходили під його провід у воєнному поході, що вже само по собі є безпрецедентним явищем в історії козацтва».

Свої і чужі, друзі і недруги - всі однаково відгукувались про Івана Сірка як про людину визнаних воєнних обдарувань. Польський король Ян Собеський писав: «Сірко - воїн справжній і в ратній справі великий промисловець».

Українські літописці називали Івана Сірка славним кошовим отаманом і прирівнювали його до Чингисхана і Тамерлана.

Кримські татари називали Сірка «урус-шайтаном», тобто російським чортом. Турецький султан наказував молитися в мечетях про загибель Сірка.

Ім'я Івана Сірка було оточено ореолом непереможності. Тому вороги боялися Сірка більше вогню, більше бурі, більше морової. Найбільше діставалося від Сірка ворогам християнської віри. Мусульман Сірко ненавидів всією своєю козацькою душею і всім своїм серцем.

Проводячи все своє життя на війні, Іван Сірко відзначався в той же час великодушністю і безкорисливістю. Він ніколи не переслідував слабого ворога, годував і лікував полонених. Був байдужим до військової здобичі, не прагнув до

збагачення.

Іван Сірко був особистістю, що втілювала в собі найхарактерніші риси й особливості запорозьких козаків. Запорожці любили Івана Дмитровича Сірка, часто обирали його своїм кошовим отаманом, сміливо йшли з ним на ворога. У 55 (65) походах і битвах Іван Сірко жодного разу не зазнав поразки і невдачі. Він завжди мав за правило - тримати сторону пригноблених, хто б він і де не був.

Одного разу Сірко врятував від вірної смерті Івана Мазепу - майбутнього гетьмана України. А сталося це так. Мазепа за дорученням гетьмана Дорошенка їхав на переговори з турками. У дорозі зустрівся із запорожцями Сірка, які перерізали татарську дружину, що супроводжувала і охороняла Мазепу, звільнили

41

християн-невільників, які призначалися в подарунок туркам, а самого Мазепу взяли в полон. Запорожці вважали найбільшим злочином християнина видавати в руки бусурман своїх братів по вірі. Так як Мазепа був грішним цим злодійством, його однозначно засудили до смерті. Засуджений попросив дозволу сказати слово перед стратою. Історія не зберегла цієї Мазепиної промови. Відомо, що красномовство Івана Мазепи, його природній ораторський талант принесли немислимий результат. Сірко після довгих роздумів сказав: «Не вбивайте його... Можливо, коли-небудь він буде корисним Україні.» І запорожці погодились із кошовим отаманом, відпустили Мазепу, зберегли йому життя, а для України зберегли в майбутньому видатного гетьмана та державного діяча.

У 1672 році Іван Сірко був заарештований, так як стало відомо, що «...генеральна старшина й все Войско Запорожское, и чернь Івана Серко хотят обратъ гетьманом» (із грамоти царя Олексія Михайловича). А це суперечило бажанням царя, боярської думи та козацької верхівки. Івана Сірка закували в кайдани і відправили до Сибіру в місто Тобольськ. Запорожці тут же звернулись до боярина Матвєєва: «Смиренно молим, чтобы наш вождь и добрый правитель Иван Серко к нам был отпущен. Басурманы слыша, что в войске Запорожском Ивана Серка нет, радуются и над нами промышляют». Польський королівський посол також звернувся до російського царя з грамотою «... что бы Серко был отпущен к казакам для лучшего промысла над неприятелем», так як в цей час на півдні на землі Польщі та Москви напали турки і татари.

Повернувшись із заслання в Січ, Іван Сірко провів ряд походів проти татар і турків, взяв приступом міста Аслан і Очаків.

Запорозькі козаки постійно завдавали страху Константинополю. Вони розоряли Синоп, Трапезунд та інші турецькі міста на південному березі Чорного моря, завойовували дунайські фортеці, не давали спокою кримським поселенням турків. Якраз після походу Івана Сірка в Крим у 1675 році турецький султан Мухамед IV надіслав листа запорожцям з вимогою скоритися йому. Ймовірно, що відповідь Сірка султанові стала своєрідним протографом для знаменитого твору української сатиричної літератури - «Листа турецькому султану». Як вважав М.Костомаров, його складали за життя Сірка, десь наприкінці 1670-х років, інші ж дослідники вважали, що цей твір є літературною пародією, написаною українськими канцеляристами на рубежі XVII - XVIII ст.

На всесвітньо відомій картині І.Ю.Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану» зображений і кошовий отаман Іван Сірко - головний автор листа - відповіді. Відомо, що І.Ю.Рєпін збирав матеріал для картини на Нікопольщині.

У 1678 році Іван Сірко з запорожцями в черговий раз розгромив турків і татар у низинах Дніпра, на виході ріки в Чорне море, захопив багату здобич, спалив турецькі кораблі. Турецькі паші вирішили перекрити запорожцям вихід з Дніпра в Чорне море. Вони почали лаштувати величезні ланцюги через Дніпро та його протоки.

До ланцюгів турки прикріпляли маленькі дзвіночки, щоб чути, коли запорожці своїми чайками, пливучи по воді, будуть чіпляти ланцюги. Одночасно з лаштуванням ланцюгової загороди турки в гирлі Дніпра почали будувати три фортеці - Кизикирмен, Тавань і Аслан. Дізнавшись про вигадку турків, Іван Сірко з 15 тисячами запорожців напав на них, порубав охорону, побив татар, захопив у

них багато худоби і коней, а фортечне будівництво зрівняв з землею, залізні ланцюги потопив у Дніпрі.

За ці подвиги запорожців російський цар Федір Олексійович прислав у Січ милостиве жалування: 2 грамоти, 200 ядер, 50 пудів пороху, 50 пудів свинцю, 500 червонців, 170 половинок сукна. Особисто кошовому отаману Івану Сірку цар

подарував соболів, оксамит, шовк.

У 1679 році турецький султан, щоб помститися запорожцям за зруйнування турецьких фортець у гирлі Дніпра, а також за побиття 13 500 яничарів, вирішив раз і назавжди знищити Чортомлицьку Січ - «осине гніздо» козаків. Для цього він послав уверх по Дніпру велике турецько-татарське військо на чолі з Кара Мухамедом. Іван Сірко з козаками організували туркам і татарам достойну відсіч, не допустили ворога на Січ і розгромили його військо.

В останні роки свого життя Сірко здійснив декілька блискучих бойових походів проти ординців-бусурманів, завдав їм багато шкоди, погромив турецькі кораблі, що йшли з Константинополя у Крим і Азов. З великою здобиччю завжди повертались запорожці на Січ з походів.

Багаторічна діяльність Івана Сірка відзначалась напрочуд дивовижною постійною вдачею, успіхом на полях битв. Він звільняв з неволі тисячі полонених, повертав до життя обездолених, возз'єднував сім'ї. Іван Сірко завжди і в усьому був прибічником незалежності Запорозької Січі. Його переговори з гетьманами, поляками, московитянами, турками й татарами - це лише окремі ланки на дуже довгому воєнно-політичному шляху, кінцевою метою якого завжди було зміцнення могутності Запорозжя та збереження вольності козаків у південних степах України.

Влітку 1680 року Іван Дмитрович Сірко тяжко захворів. У нього болів лівий бік, кошовий сильно схуд. Ніякими справами займатися він уже не міг. Жив на своїй пасіці в селі Грушівка, в 10 верстах від Чортомлицької Січі. Тут він в помер 1 серпня 1680 року. Тіло свого любимого кошового запорожці перевезли на Січ на човні по річках і протоках Дніпра, щоб не турбувати його на дорогах. Поховали Івана Сірка на високому березі річки Підпільна біля Чортомлицької Січі. На місці поховання насипали земляну могилу і увінчали її кам'яним хрестом.

У 1709 році за наказом Петра Чортомлицька Січ була зруйнована. Така ж доля спіткала і козацькі цвинтарі, в тому числі й могилу Івана Дмитровича Сірка. Її козаки відновили, але замість хреста поставили кам'яну плиту з надписом.

У 1967 році прах Івана Сірка було перенесено подалі від руйнівних хвиль Каховського моря. Новим місцем поховання стала скіфська могила поряд з дорогою, що веде в село Капулівку, за 5 км від старої могили Івана Сірка. Тут збудовано меморіал, на території якого розміщено саркофаг з прахом Івана Сірка, встановлено

стару кам'яну плиту з епітафією, бронзовий бюст кошового отамана. Також тут споруджується історико - туристичний комплекс «Чортомлицька Січ».

Україна пам'ятає Івана Дмитровича Сірка, чия особистість, як воїна і непереможеного героя, незвичайна та велична, справляла величезне враження як на сучасників кошового отамана, так і на наступні покоління.

Сабаніна Лариса Михайлівна, керівник краєзнавчого гуртка КПНЗ «Нікопольський будинок дитячо- юнацької творчості»

43

**«ПОЛІТ ЙОГО БУВ ВИСОКИМ,
А ПОМИСЛИ Й ДУМИ – ЯСНІ»**

**Грабовий Валерій Миколайович
(1969 – 2015). Старший лейтенант
25 повітряно-десантної бригади
Збройних Сил України**

«У житті завжди є місце подвигу», - так говорив ще століття тому відомий класик літератури М.Горький. І це так. Людина, яка носить у грудях полум'яне серце Прометея, за будь-яких обставин, чи то у мирні будні, чи у військовий час, жертвує собою в ім'я прийдешніх поколінь. Не став винятком і наш односелець Валерій Миколайович Грабовий.

На перший погляд, чоловік веселий і безтурботний, якому все легко давалось, проблеми ніби вирішувались самі по собі, у якого було багато друзів, міцна сім'я, улюблена робота, нестримний потік енергії, якою він заряджав всіх навколо себе ... Чого ще треба? Усе є. Виявляється, ні, не все. Біль за долю своєї Батьківщини, бажання зберегти її цілісність відкинули геть увесь добробут. Коли розпочалися криваві події на сході країни, Валерій Миколайович одним із перших 25 березня 2014

року був мобілізований в званні старшого лейтенанта до армії. Розпочались військові будні. Він був першим із троїчан, хто потрапив у саме пекло воєнних подій, він став одним із тих захисників незалежної України, хто загинув, виконуючи синівський обов'язок перед нею...

Народився Валерій Миколайович Грабовий 15 серпня 1969 року в місті Котовську Одеської області. Навчався в середній школі No2. Потім за сімейними обставинами (батькам приходилось сутужно) юнакові довелося переїхати до тітки Анни (сім'я Крутьків дбала про нього як про рідну дитину), змінити школу. Тож середню освіту здобув у Бандурівській середній школі, яку закінчив 1987 року. «Це був дуже здібний і старанний учень, - згадують учителі й однокласники, - в усьому був першим, умів повести за собою. Одним словом, лідер.» Далі продовжив навчання в Гайворонському машинобудівельному технікумі, а потім - в Алма-Атинському вищому прикордонному училищі КДБ СРСР імені Дзержинського.

Уже тоді Валерій прийняв присягу: вірою і правдою служити Батьківщині, оберігати мир і спокій її громадян. По закінченню військового училища 1991 року його направлено на службу до Туркменії на 10-у прикордонну заставу, де спочатку служив заступником комбату з бойової підготовки, пізніше – начальником прикордонної застави.

Ще навчаючись на останньому курсі військового училища, 15 березня 1991 року Валерій одружився на ще зовсім юній Наталії. «Сама я корінна алма-атинка. З Валерієм познайомилась, коли ще навчалась у школі, - пригадує Наталя. – Моя

подруга давно намагалась витягнути мене на дискотеку до прикордонного училища. Я довго вагалась. Нарешті це їй вдалося. В перший же вечір познайомилась з Валерієм, кілька раз він запрошував на танець, попросив номер домашнього телефону. Спочатку телефонував, бачилися на дискотеках, а потім почали зустрічатися. Поступово симпатії переросли у справжнє кохання. Побралися, створили міцну і дружню сім'ю».

Прослужити на заставі довелося недовго: у серпні 1991 року Радянський Союз розпався. Через деякий час Валерій подав рапорт про відставку. Але ще до 1993 року продовжував жити у розташуванні застави. «Постачання військової частини було припинено, приходилось виживати за складних умов, найбільше потерпали коні, яких на заставі було багато, - згадував Валерій Миколайович. – Та ми про них дбали краще,

ніж про себе, тож і не полишали заставу доти, доки не вивезли всіх коней. Після служби на заставі розпочалися цивільні будні. Деякий час Валерій працював заступником начальника інкасації. Та все це було не його. Тому вступив до Алма-Атинського юридичного університету, який закінчив з відзнакою, а перший досвід придбав у ВАТ КБ «Казкомерцбанк», працюючи там за контрактом на посаді юрист-консультанта відділу правового забезпечення банківської діяльності.

Але хотілося додому, в Україну. Багато друзів-армійців запрошували його до себе. Рішення прийнято: 1997 року разом з родиною, у якій уже були синок і донька, Валерій Миколайович переїздить на постійне місце проживання в Україну, до міста Павлограда, де робить свої перші самостійні кроки як юрист, демонструючи свій фаховий рівень. Та при цьому стає для багатьох клієнтів справжнім другом, порадником і опорою, проявляючи людяність і чуйність до кожного, хто просив про допомогу. Так розпочалися будні юриста на Павлоградщині: з листопада 1997 по 1998 рік працював у банку «Надра», з 1998 по 2000 рік – на молокозаводі «Фані», а 2002 року відкрив приватну фірму.

Через деякий час ім'я Валерія Миколайовича стало відоме й за межами міста. Троїцька сільська рада потребувала юриста. Про вдало виграні справи Грабового дізнався сільський голова Олег Олександрович Чуприна, тож і запросив Валерія Миколайовича на посаду юриста при Троїцькій сільській раді. Після перших відвідин села, Валерій Миколайович залишився в захваті. Він не лише погодився працювати за сумісництвом, а ще й вирішив придбати житло і переїхати жити до села. «Село мене манило здавна. Я дуже люблю сільську ідилію, - зізнавався Валерій Миколайович. – Скільки тут волі і простору! Я дуже люблю бувати в лісі, люблю рибалити, полювати. А головне – я давно мріяв про власний будинок!»

З часом знайшовся порожній будинок. Одного разу Валерій повідомив дружині: «Я приглядив у селі будинок. Щоправда, він потребує капітального ремонту, але землі біля нього практично немає, тому картоплю саджати не будемо, лише квіти й суницю». «Часу в нього обмаль: щодня завалений роботою, на вихідних пропадає то на полюванні, то в лісі з нами або друзями, то на рибалці, - розмірковувала Наталя. - Коли ж ремонтувати будинок? Та я погодилась: а давай, купуй! Розпочалися ремонтні роботи. Багато чого чоловік зробив власними руками (йому це дуже подобалось), багато допомогли друзі. Та й у мене вже розгорівся азарт. Як жителяку міста, мене це зацікавило: так, це ж у мене буде своя картопля, навіть свої помідори, цибуля... Почала

планувати, що посаджу на невеликому клаптику землі біля будинку».

45

Ряд ремонтних робіт – житло готове. Так у Троїцькому з'явилась нова особа: «юрист». Саме так називали його ті люди, які ще зовсім не були з ним знайомі і малознайомі. А «юрист» працював на повну: одна за одною виграні справи щодо будівель та земельних наділів по Троїцькій сільській раді, оформлення опіки над дитиною, позови до суду по відшкодуванню пільг для дітей війни... До нього починають звертатися односельці за юридичними консультаціями, і поступово місце «юриста» зайняв «Валерій Миколайович Грабовий»... А тут ще й французькі інвестори завітали до Троїцького, заснували ТОВ «Агро КМР». Фірмі потрібен був досвідчений юрист. Навіщо шукати десь, коли така людина є поруч. Скільки виграних справ, скільки нових друзів! Поступово у Валерія Миколайовича зав'язалися дружні стосунки не лише з місцевою інтелігенцією, сусідами, а й з багатьма односельцями. «Це була людина з доброю душею і відкритим серцем. Він завжди зустрічав посмішкою та просто випромінював світло,» - згадують односельці. Валерій був дружнім, веселим, відвертим і компанійським. Він не боявся відверто говорити правду, висловлювати свої думки. Юридичні поради і консультації роздавав наліво й направо просто так, по-дружньому. «Валерій Миколайович був дуже компетентною людиною. До нього можна було звернутися за порадою з будь-якого питання, і в нього дуже швидко знаходилась відповідь. – згадує секретар сільської ради Лариса Вікторівна Крупська. - Завжди був привітним і веселим. Умів підтримати у складну хвилину. Він випромінював безкінечний позитив. А стільки у нього було припасено про запас всіляких жартів! З ним завжди було легко.»

Досить швидко Валерій Миколайович став у селі «своїм». Особливо до нього тягнулась молодь. Мій син тоді навчався далеко від дому, але кілька раз йому вдалося поспілкуватися з Валерієм. Він був вражений від спілкування з ним: «От, якби було побільше таких людей, як Валерій Миколайович: ріже правду всім, не дивлячись на те, що це його друзі. З ним цікаво. Він розуміє молодих...» Справді, ця людина носила в собі заряд позитиву і вміла ним заряджати інших. Він не лише на трибуні вболівав за сільську футбольну команду, а й сам неодноразово захищав честь Павлоградського району у складі волейбольної команди на обласних змаганнях.

Валерій Миколайович був частим гостем у школі: спілкувався з батьками на

зборах, давав їм юридичні консультації щодо виховання дітей, щоб запобігти скоєнню злочинів неповнолітніми; брав участь у круглому столі для старшокласників «Права та обов'язки громадян».

Окрім роботи були ще й громадські доручення: депутат районної ради. Як юрист і депутат надав суттєву допомогу сільській раді і місцевому населенню у вирішенні багатьох проблем. Ця людина весь час перебувала у пошуку, не зупинялася на досягнутому.

В усьому прикладом для Валерія були батьки. Хоча мама померла давно, він пам'ятав тепло її рук, ніжну посмішку. Часто навідувався до батька, який був для нього ідеалом справжнього чоловіка (батька не стало за півроку до загибелі сина).

Та головне: Валерій був чудовим сім'янином, він до нестями кохав свою вірну дружину Наталю та їхніх діточок, Яну й Олексія, все робив для того, щоб у сім'ї завжди панували любов і злагода. Разом вони любили відпочивати на природі, у них було багато друзів, тому на подвір'ї і в будинку завжди було весело і гамірно. Дні народження дружини і дітей були для нього особливими святами. Він

46

влаштовував для них сюрпризи: поїздки до боулінг-клубу, в парк на каруселі, виїзди на природу. «З ним було завжди легко, комфортно і весело. Він завжди відчував, чого бажає моя душа, - говорить дружина. – Валерій завжди старався робити все для того, щоб ми почувалися щасливими. І ми, справді, були щасливими поруч нього.» Як говорить донька Яна: «Тато і мама – це самі важливі люди у моєму житті. Я їх люблю обох однаково. Та найбільше часу я чомусь проводила з татом, а Олексій – з мамою. З татом ми разом вчили уроки, навіть тоді, коли я навчалась в 11 класі. І не тому, що я не знала, як щось робити, а тому, що з татком було легко і весело. Без нього в голові була якась каша, а коли ми з ним сідали за кухонний стіл і починали говорити, все враз ставало на свої місця. Мені це так подобалось!.. Я навчалась у класі філологічного профілю, а тому завжди свої роботи давала на перевірку татові. Йому я довіряла як нікому. Одного разу в 11 класі нам задали написати твір про когось із членів сім'ї. Звичайно, я написала про татка. Потім довго вагалась, чи давати йому на перевірку, чи ні. Вирішила: нехай перевірить. Підійшла до нього, пригорнулась: «Ось я написала – ти подивись, перевір.» Взагалі, він був сильною людиною, а тут... читає, а у нього на очах сльози. Коли ж я читала цю роботу перед класом, у мене тремтів голос: дуже

хвилювалась.»

«З татком ми постійно їздили до Дніпра, - продовжує Яна, - ходили по магазинах, купували речі. Він був справжнім другом і мудрим порадником. Коли за столом збиралися друзі, то всі чекали, коли він проголосить тост... Його слово було важливим для всіх.»

Усе б так тривало й надалі, якби не події на сході країни. 25 березня 2014 року Валерій Миколайович в званні старшого лейтенанта мобілізований до Збройних Сил України. В армії був замісником командира батареї окремої Дніпропетровської повітрянодесантної бригади. Того ж дня, коли його мобілізували до армії, написав листа: *«Рідні мої! Ви – найкраще, що є у моєму житті. І все своє життя я намагаюся жити так, щоб вам не було соромно за мене. І не буде... Натуля, Льошка, Ясік – ви моє все! Я безтями кохаю вас! Багато чого не встиг доробити, але ж я і не прощаюсь, я кажу: «До зустрічі». Коли повернуся, обіцяю, що надалі завжди буду поруч з вами. Міцно всіх обіймаю. Люблю. Цілую. Бувайте. Бережи вас Господь. 25.03.14 Ваш В.Грабовий».*

Валерій Миколайович міг уникнути війни, залишитися вдома, адже він хворів на цукровий діабет. Та це не та людина, яка звикла ховатися за спину інших. Чого він боявся, так це померти від хвороби, а не від ворожої кулі.

За півдобы до трагедії на кілька годин встиг заїхати додому побачити рідних, помитися та поголитися. Ось що згадує його сусід по вулиці Сергій Бугай: «Того дня я підвозив його від Троїцького до Павлограда. Він був дуже схвилюваним від того, що бачив на війні.» «Це тут нічого не нагадує про війну, а там – справжнє пекло, - говорив Валерій. - Там війна. Намагаємося берегти молодь, вони ще діти.»

А на ранок страшна звістка сколихнула село: всі телевізійні канали сповіщали про те, що близько першої години ночі 14 червня 2014 року при заході на посадку в аеропорту Луганська терористами був збитий військово-транспортний літак Іл-76 Повітряних Збройних Сил України, який здійснював перевезення особового складу з метою ротації. Загинуло 9 членів екіпажу та 40 десантників. Першою про це дізналась Яна, донька Валерія, вона й зателефонувала мамі. Всі рідні й близькі були шоковані: ніхто не хотів вірити. «Цього просто не може бути,»

- стверджували всі, хто чув цю жахливу новину. Повірили лише тоді, коли родину

повідомили представники військкомату. На всіх шпальтах газет чорніло страшне повідомлення.

Не вірила і я до того моменту, доки не побачила по телевізору перелік усіх загиблих членів екіпажу. Пробігаючи очима цей список, не втрачала надії на те, що це якась помилка, що серед загиблих прізвище Грабовий відсутнє. Та, на жаль, уже майже в кінці побачила знайоме «Валерій Грабовий»... Повідомивши синові цю страшну новину по телефону, довго переконувала його в правдивості того, що сталося. Та він не вірив, доки не прочитав про це в Інтернеті. А далі тяжке очікування. Щодня всі слідкували за подіями по телевізору, в Інтернеті.

Наталю та дітей оточили турботою рідні, друзі, сусіди, близькі. Потягнулися довгі дні очікування експертизи... Лише 24 липня залишки Валерія віддали рідним для поховання.

25 липня 2014 року в селі Троїцькому став Днем скорботи. Всі: від старого до малого, хто тільки зміг прийти, приїхати, вийшли попрощатися та провести в останню путь Валерія Миколайовича Грабового. Спочатку відбулася траурна служба у Свято-Троїцькому храмі, потім – траурний мітинг біля сільського кладовища. Попрощатися зі своїм другом приїхали прикордонники, які разом з Валерієм Миколайовичем служили у далекій Туркменії, представники військкомату, духовенство, друзі і просто знайомі.

Указом Президента України No 543/2014 від 20.06.2014 року "За особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі та незламність духу" Валерій Миколайович Грабовий нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (посмертно). Нагороду вручено вдові - Наталі Олександрівні Грабовій.

Більше чотирьох років минуло з того часу, та пам'ять про цю людину бережуть у своїх серцях всі ті люди, яким доводилося знати Валерія Миколайовича. Досить часто, коли виникає якась проблема, від багатьох можна почути: «От якби був живим Валерій...»

Запевняю: він живий. Живий у кожному із нас, як живі всі ті герої, які віддали свої життя за суверенність і цілісність нашої держави, які, не шкодуючи свого життя, захищали і продовжують захищати нас. І доки ми будемо увіковічнювати пам'ять про таких героїв, як Валерій Миколайович Грабовий, доти вони житимуть

серед нас і слугуватимуть яскравим зразком людяності, щирості, любові, доброти, патріотизму для прийдешніх поколінь.

Герої не вмирають! Вони продовжують жити в кожному із нас і спонукають нас до нових подвигів в ім'я Людяності і Любові, в ім'я МИРУ!

Блажесівська Тетяна Олександрівна, заступник директора з виховної роботи, завідувача шкільним музеєм КЗ «Троїцька ЗШ І-ІІІ ст. Павлоградського району